

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního práva

**Právo na respektování
soukromého a rodinného života
v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva**

Diplomová práce

Tereza Jandáčková

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Věra Honusková

Praha, 2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 1. září 2011

Tereza Jandáčková

Poděkování:

„Touto cestou si dovoluji poděkovat Mgr. Věře Honuskové, vedoucí mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky.“

OBSAH

Úvod	6
1. Ochrana lidských práv v evropském kontextu	8
1.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	8
1.2 Evropský soud pro lidská práva	10
2. Článek 8 úmluvy - právo na respektování soukromého a rodinného života	13
2.1 Pojetí článku 8(1) ESLP	13
2.2 Rozsah článku 8 Úmluvy	14
2.2.1 Soukromý život	15
2.2.2 Rodinný život	23
2.2.3 Obydlí	27
2.2.4 Korespondence	29
2.3 Pozitivní a negativní povinnosti států	30
2.4 Doktrína volného uvážení a princip proporcionality	33
2.5 Dvoustupňový test aplikovaný ESLP	35
2.6 Článek 8(2) Úmluvy: Ospravedlnění porušení článku 8(1)	37
3. Střet práv chráněných úmluvou	39
4. Právo dítěte znát svůj původ vs právo rodiče na utajení identity	44
4.1 Úmluva o právech dítěte	45
4.2 Právo dítěte znát svůj původ v judikatuře ESLP	46
4.2.1 Rozsudek Gaskin	47
4.2.2 Rozsudek Mikulić	51
4.2.3 Rozsudek Odiévre	54
4.2.4 Rozsudek Jäggi	59
4.2.5 Rozsudek Phinikaridou	61
4.2.6 Další možné oblasti střetu práva znát svůj původ a práva rodiče na utajení identity	64
Závěr	67
Seznam zkratk	71

Seznam použité literatury	72
Right to respect for private and family life in the case law of the European Court of Human Rights.....	78
Abstrakt	80
Klíčová slova/Key words	82

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá vysvětlením litery a aplikací článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech (dále Úmluva) z pohledu Evropského soudu pro lidská práva (dále ESLP). Vzhledem k tomu, že rozsah článku 8 je velice široký, diplomová práce se zabývá především problematikou týkající se práva dítěte znát svůj původ a informace o svém raném dětství. Její snahou je zmapovat přístup ESLP k této problematice, který prodělal ve zhruba posledních dvaceti letech vcelku signifikantní vývoj. Základní výzkumnou otázkou diplomové práce je: Jakým způsobem ESLP vnímá a řeší střet práva dítěte znát svůj původ s právem rodiče na zachování identity. Dále pak co nejrealněji nastínit přístup ESLP v řešení případů, kdy dojde ke střetu v souvislosti s článkem 8.

Diplomová práce je členěna do pěti kapitol, v nichž jsou deklarovány zejména rozsudky *Odièvre*, *Gaskin*, *Mikulić*, *Jäggi a Phinirikadou*, na kterých lze objasnit jednotlivé aspekty aplikace článku 8 Úmluvy.

Kapitola 1 podává obecný úvod do ochrany lidských práv na evropské úrovni a slouží jako základ pro ostatní kapitoly zabývající se výhradně článkem 8.

Další kapitoly jsou členěny s ohledem na zvláštnosti článku 8 Úmluvy.

Kapitola 2 nastiňuje rozsah článku 8, definuje jednotlivé složky práva na respektování soukromého a rodinného života, vysvětluje negativní a pozitivní povinnosti států, ale přitom i ukazuje možnost volného uvážení každého státu při dodržování článku 8. Dále definuje dvoustupňový test, který se používá k zjištění, zdali došlo k porušení článku 8. Na závěr kapitoly je provedena analýza článku 8(2), který objasňuje za jakých okolností, může být porušení článku 8(1) ospravedlněno, a to v souvislosti s problematikou týkající se práva dítěte znát svůj původ a informace o svém raném dětství. Pro zodpovězení výzkumné otázky je nutné porozumět samotné podstatě článku 8. Právě v této kapitole je ukázáno, jakým způsobem, za jakých podmínek a kritérií bude článek 8 aplikován právě při střetu práva dítěte znát svůj původ a práva rodiče na zachování identity.

Těžištěm diplomové práce jsou kapitoly 3 a 4. Kapitola 3 se věnuje problému, se kterým se setkáváme v běžném životě, a to střetu zájmů a práv chráněných Úmluvou. Jde jak o střet jiných článků Úmluvy a článku 8, tak o střet jednotlivých práv chráněných článkem 8 mezi sebou.

Kapitola 4 navazuje na poznatky z kapitoly 3 a detailně rozebírá střet dvou zájmů dle článku 8, které jsou stěžejní pro diplomovou práci. Jedná se o právo dítěte znát svůj původ na straně jedné a o právo rodiče na utajení identity na druhé straně. Právě v kapitole 4 jsou podrobněji rozebrány rozsudky *Odiévre, Gaskin, Mikulić, Jäggi a Phinirikadou*, které jsou pro danou oblast velmi důležité a zlomové. Při výběru těchto rozsudků bylo čerpáno z odborné literatury, která je často zmiňuje a přikládá jim váhu z mnoha důvodů. Jde právě o tyto rozsudky, kde došlo k závažnému střetu těchto dvou práv, ale zároveň se v nich ESLP podrobně zabýval volným uvážením státu, negativní a pozitivní povinností státu, principem proporcionality a byl v nich uplatněn dvoustupňový test pro správnou aplikaci článku 8.

Diplomová práce Právo na respektování soukromého a rodinného života v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva se snaží co nejkomplexněji zmapovat přístup ESLP k případům, kdy dochází ke střetu zájmů dítěte a rodiče v situacích, kdy jsou zájmy obou stran chráněny článkem 8 Úmluvy. Jedná se svým způsobem o výzkumnou práci, která se snaží porovnat a najít příčiny jednotlivých rozhodnutí ESLP v dané oblasti.

Zvolenou metodikou je analýza dostupné literatury a rozsudků.

1. OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV V EVROPSKÉM KONTEXTU

1.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod byla přijata na půdě Rady Evropy v roce 1950 a vstoupila v účinnost v roce 1953. Její přijetí bylo reakcí na události, které znamenaly drastické porušování lidských práv v Evropě. Cílem Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod bylo jasně stanovit povinnosti států Rady Evropy v oblasti lidských práv. V současné době je ratifikována všemi členskými státy Rady Evropy. Úmluva je součástí systému mezinárodních smluv na ochranu lidských práv a je považována za regionální protějšek Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, i když v užším rozsahu. Regionálně je pak srovnatelná s Americkou úmluvou o lidských právech z roku 1969 a Africkou chartou lidských práv a práv národů z roku 1981. Východiskem těchto regionálních Úmluv byla Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948.

Úmluvou jsou chráněna pouze některá práva a svobody, které je možné přesně formulovat a účinně vynutit. Úmluva si tedy klade za cíl skutečné uplatnění těchto práv a svobod a jejich účinnou ochranu.¹ Od svého vzniku je Úmluva nepřetržitě doplňována o další procesní a hmotná práva prostřednictvím protokolů. Z hlediska dělení práv na občanská a politická na straně jedné a ekonomická, sociální a kulturní na straně druhé, se Úmluva zabývá ochranou zejména první skupiny práv. Bylo to dáno především prioritami Rady Evropy a nezbytnou potřebou v době po druhé světové válce přijmout krátký a nekontroverzní katalog lidských práv, na kterém se státy shodnou. V případě ekonomických, sociálních a kulturních práv se zdál takový konsensus příliš problematický.

¹ HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X. s. 10

Garance lidských práv na mezinárodní úrovni nikdy nebude dostatečně účinná, pokud nebude vynutitelná a chráněná prostředky vnitrostátního práva. Promítnutí Úmluvy do národního práva má za důsledek, že se jednotlivci mohou obrátit na soudy v případě možného porušení práv chráněných Úmluvou. Zejména ve státech bez vlastní listiny práv, jako je například Velká Británie, je aplikace Úmluvy národními soudy zárukou účinnosti Úmluvy a ochrany lidských práv. Z článku 1 Úmluvy vyplývá povinnost státu přiznat každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v hlavě I Úmluvy.² To neznamená povinnost státu nutně zahrnout Úmluvu do vnitrostátního právního řádu, stát si může vybrat, jakým způsobem zajistí soulad s Úmluvou. Právní režim ochrany práv dle Úmluvy je tedy nadřazen národnímu právu. Právě proto v případě kolize mezi ustanoveními Úmluvy a národním právem musí být Úmluvě vždy dána přednost, a tak musí být i aplikována. V řadě států je ale běžné, že ústava poskytuje širší ochranu lidským právům, než jakou zaručuje Úmluva. V takovém případě je samozřejmě nutné řídit se ústavou daného státu.

Zajímavým problémem se ukazuje aplikace Úmluvy vnitrostátních soudů různých států. Platí, že ve státech s monistickým přístupem k mezinárodnímu a národnímu právu je Úmluva součástí vnitrostátního právního řádu v důsledku ratifikace. Nicméně soudy přiznávají nárok domáhat se ochrany dle Úmluvy pouze v případě, že daná ustanovení Úmluvy považují za přímo vykonatelná (self-executing). Přímá vykonatelnost znamená, že se jedinci mohou domáhat svých práv přímo dle Úmluvy a nejsou potřeba jiná legislativní opatření státu. Například Belgie chápe negativní povinnost dle článku 8 Úmluvy jako přímo vykonatelnou, ale pro pozitivní povinnost požaduje legislativní úpravu na národní úrovni. Podobně vnímá Úmluvu i Itálie. Na druhou stranu například Švýcarsko či Rakousko považují

² Článek 1 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod: „Vysoké smluvní strany přiznávají každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v Hlavě I této Úmluvy.“ [cit. 10.6.2011]. Dostupný z WWW: www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D.../0/CZE_CONV.pdf

ustanovení Úmluvy za přímo vykonatelná.³ U států s dualistickým chápáním mezinárodního práva jsou další legislativní kroky po ratifikaci Úmluvy nezbytné k její vynutitelnosti před národními soudy. Jako příklad lze uvést případ výše zmíněné Velké Británie, která Úmluvu inkorporovala do svého právního řádu pomocí Human Rights Act z roku 1998. Nicméně platí, že v posledních letech došlo ke zvýšení přímého užití Úmluvy národními soudy a že vnitrostátní soudy následují interpretaci jednotlivých ustanovení přijatou ESLP.⁴

V neposlední řadě je třeba se zmínit o dynamickém znaku Úmluvy. V rozhodnutí *Tyrer vs Velká Británie*⁵ ESLP označil Úmluvu za živoucí instrument ochrany lidských práv, který musí být interpretován ve světle současných podmínek. Právě tento postoj vycházející ze samotné judikatury ESLP umožňuje změnu v rozhodování ESLP a odklon od dřívějších rozsudků, a to na základě společenského, biologického a technického pokroku. Takový vývoj judikatury ESLP je možné pozorovat téměř ve všech oblastech chráněných Úmluvou, včetně práva na respektování soukromého a rodinného života.

1.2 Evropský soud pro lidská práva

Článek 19 Úmluvy stanoví: „K zajištění plnění závazků přijatých Vysokými smluvními stranami v této Úmluvě a jejích protokolech se zřizuje Evropský soud pro lidská práva. Svou činnost vykonává trvale.“⁶

³ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 24

⁴ tamtéž

⁵ *Tyrer vs Velká Británie*, rozsudek senátu ESLP ze dne 25. dubna 1978, stížnost č. 5856/72, bod 31: „The Court must also recall that the Convention is a living instrument which, as the Commission rightly stressed, must be interpreted in the light of present-day conditions.“

⁶ Článek 19 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. [cit. 10.6.2011]. Dostupný z WWW: www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D.../0/CZE_CONV.pdf

ESLP představuje od roku 1998 jediný stálý kontrolní mechanismus zajišťující mezinárodní soudní systém Úmluvy. Protokol č. 11 z roku 1988 tak zrušil dvoustupňové řízení, zajišťované do té doby Evropskou komisí pro lidská práva a ESLP. Komisi příslušelo rozhodovat o přijatelnosti stížnosti a ESLP o meritu věci. Důvodem k takové reformě byl rostoucí počet případů a zdlouhavost procesu.

Oproti jiným mezinárodním smlouvám je Úmluva výjimečná v tom, že zajišťuje státům i jedincům možnost obrátit se se svou stížností přímo na instituci zřízenou Úmluvou, tedy na ESLP. Ten se zabývá pouze stížnostmi, které směřují proti aktům státních orgánů, tzn. neřeší soukromoprávní spory. Navíc je nutné vyčerpat veškeré možné řádné opravné prostředky dané vnitrostátním právem. ESLP poté nejdříve zváží, zda stížnost bude připuštěna k projednání meritu. Pokud rozhodne o přijatelnosti stížnosti, ESLP rozhodne mezinárodně závazným rozsudkem, zdali došlo k porušení Úmluvy či nikoli. Dohled nad výkonem rozsudků ESLP pak náleží Výboru ministrů Rady Evropy, který je složen ze zástupců členských států.

Rozsudky ESLP pouze deklarují porušení Úmluvy, jak lze vyvodit z článku 41, který stanoví, že ESLP přizná v případě potřeby poškozené straně pouze spravedlivé zadostiučinění.⁷ Z toho vyplývá, že rozsudky ESLP nejsou konstitutivní povahy, tzn. ESLP jimi nezakládá určitá práva či povinnosti státu či osob, ale pouze deklaruje porušení konkrétního článku Úmluvy. Obecně tedy není v působnosti ESLP rozhodnout, jaká nápravná opatření mají být státem přijata ke splnění jeho povinnosti. Naopak rozhodnutí o způsobu ukončení porušování Úmluvy a o vhodné nápravě, zejména zajištěním restituce stavu před porušením, je věcí státu. ESLP má stejnou roli jako ústavní soudy v národních právních systémech. Tomu odpovídá i fakt, že většinou nálezy

⁷ Článek 41 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod: „Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“ [cit. 10.6.2011] Dostupný z WWW: www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D.../0/CZE_CONV.pdf

ústavních soudů nemají precedenční charakter de iure, ale precedenční závaznost je jim obecně přiznána de facto.⁸ ESLP několikrát judikoval, že jeho rozhodnutí jsou závazná pouze pro strany sporu, tedy inter partes, a nejsou sama o sobě způsobilá vyvolat přímé účinky v národním právu. Judikatura ESLP má nepřímý vliv i na tvorbu a změny právních předpisů.⁹

⁸ ČERNÝ, Petr; STAVĚLÍK, Petr. *Vliv Evropského soudu pro lidská práva na řízení před Ústavním soudem ČR* [citováno ze dne 3.6. 2011]. Dostupný z http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-ustavni-a-spravni/art_4978/vliv-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-na-řízení-před-ústavním-soudem-cr.aspx

⁹ tamtéž

2. ČLÁNEK 8 ÚMLUVY - PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ SOUKROMÉHO A RODINNÉHO ŽIVOTA

Čl. 8

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.¹⁰

2.1 Pojetí článku 8(1) ESLP

Článek 8 chrání širokou škálu osobních práv jedince, spíše než o ochranu těchto práv samotných, jde o ochranu práva na jejich respektování. Velice obecný je zejména pojem soukromého života, a proto zaujal ESLP při aplikaci toho článku flexibilní a otevřený postoj.

Každé ze čtyř základních práv obsažených v článku 8 má svůj „autonomní“ význam, právě z důvodu nezávislosti těchto práv se ESLP vyhýbá obecné interpretaci každého z nich a naopak určuje jejich náplň dle jednotlivých případů. ESLP tím umožňuje širší pojetí těchto práv. Nedostatek přesnosti a určitosti článku 8(1) navíc umožňuje, aby se judikatura rozvíjela v souladu se sociálním a technickým vývojem.¹¹ Typickým příkladem může být přístup k homosexualitě či transsexualitě, který od roku 1950, kdy vznikla

¹⁰ Článek 8 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. [cit. 11. 6. 2011]. Dostupný z WWW: www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D.../0/CZE_CONV.pdf

¹¹ HARRIS, D.J. ; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 362

Úmluva, prodělal signifikantní vývoj od přijímání zákazu homosexuálních praktik až po poměrně širokou ochranu garantovanou homosexuálům ESLP.

Naopak za nevýhodu tohoto přístupu ESLP může být považována právě neexistence obecného teoretického konceptu těchto práv, což způsobuje nepopsatelnost právní vědy a nepředvídatelnost vývoje těchto práv.¹²

2.2 Rozsah článku 8 Úmluvy

Jak bylo zmíněno v úvodu, pro zodpovězení základní otázky diplomové práce je nutné zabývat se rozsahem článku 8. Samotná dikce tohoto článku hovoří o ochraně čtyř základních práv soukromého života, rodinného života, obydlí a korespondence. Pod těmito právy se skrývá řada dalších dílčích práv chráněných článkem 8. Je nutné tedy položit si otázku, zdali vůbec střet práva dítěte znát svůj původ a střet práva rodiče na utajení identity spadá pod článek 8, a pokud ano, tak z důvodu ochrany jakého práva chráněného článkem 8. Následující rozbor rozsahu článku 8(1) se takovou otázkou pokusí zodpovědět.

Jak bylo v předcházející kapitole naznačeno, ESLP vykládá článek 8(1) rozšiřujícím způsobem. Je ponecháno na judikatuře určit obsah jednotlivých práv spadajících pod oblasti chráněné článkem 8, nicméně do současné doby veškerá práva spadající do rozsahu tohoto článku nebyla ESLP definována. Navíc, jak můžeme vypořádat z judikatury, vždy záleží na stěžovateli, aby upřesnil a charakterizoval zájem, o jehož ochranu usiluje a aby dokázal ESLP, že tento zájem je chráněn článkem 8. Názorně o tom vypovídá rozsudek *Gaskin vs Velká Británie*¹³, kde se stěžovateli podařilo přesvědčit ESLP, že právo na přístup k informacím o jeho výchově v pěstounské péči, které byly uloženy u místního

¹² HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 363

¹³ *Gaskin vs Velká Británie*, rozsudek pléna ESLP ze dne 7. července 1989, stížnost č. 10454/83

úřadu, se týkají jeho práva na soukromý a rodinný život a nikoli obecného práva na přístup k informacím, které by nespádalo do rozsahu článku 8.¹⁴

2.2.1 Soukromý život

Právo na respektování soukromého života je neobsáhlejší ze všech práv chráněných článkem 8. Rozsah soukromého života je stěžejní pro řešení střetu práva dítěte znát svůj původ a práva rodiče na utajení identity. Základní otázkou zde je, kdy a za jakých okolností může být soukromý život dítěte či rodiče dotčen. Pomocí analýzy jednotlivých složek soukromého života bude možné ukázat, zdali a jak při střetu práva dítěte a rodiče dochází k porušení práva na respektování soukromého života.

I přestože ESLP stanovil, že soukromý život je široký pojem bez možnosti podat vyčerpávající definici, nastínil skrze judikaturu určitý návod týkající se výkladu a rozsahu soukromého života pro účely aplikace článku 8. V rozhodnutí *Niemietz vs Německo* ESLP zdůraznil, že by bylo příliš omezující limitovat soukromý život pouze na „vnitřní okruh“, ve kterém každý jednatel může žít svůj vlastní život, jak si on sám vybral, ale že pod pojem respektování soukromého života je nutné zahrnout i právo jedince na zakládání a rozvíjení vztahů s ostatními lidmi. Svoboda sdružování s ostatními jedinci je tak další sociální znak soukromého života.¹⁵

V rozsudku *X a Y vs Nizozemí*¹⁶ ESLP stanovil, že soukromý život pokrývá také „fyzickou a morální integritu člověka“, v daném případě „jeho nebo její sexuální život“.

Obecné shrnutí rozsahu pojmu soukromý život nalezneme v rozsudku

¹⁴ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, Law of the EC on HR, s 362

¹⁵ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 364

¹⁶ *X a Y vs Nizozemí*, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. března 1985, stížnost č. 8978/80

*Pretty*¹⁷, ESLP do něho zařadil psychickou a fyzickou integritu člověka, genderovou identifikaci, jméno, sexuální orientaci a sexuální život, dále právo na osobní rozvoj, právo navazovat a rozvíjet vztahy s ostatními lidskými bytostmi a okolním světem a nově také osobní autonomii člověka.¹⁸

Pod pojem soukromého života patří také vztahy, které nespádají do působnosti článku 8 z hlediska respektování rodinného života, byť mu jsou velice blízké a zaslouží si ochranu tímto článkem. Zejména, pokud jde o vztahy mezi pěstouny a dětmi v jejich péči, vztahy mezi druhem a družkou a vztahy mezi partnery.

I přes rozsáhlou judikaturu neexistuje jednoznačné pravidlo, jak prokázat, zdali právo na soukromý život bylo či nebylo dotčeno. Je potřeba se vždy zaměřit na daný konkrétní případ. Ne vždy se ESLP podařilo oddělit, zdali došlo k porušení práva na respektování soukromého života ze strany státu dle článku 8(1) či byl takový zásah státu ospravedlněn dle článku 8(2).¹⁹

Jak již bylo ukázáno na rozsudku *Pretty*, pojem soukromý život obsahuje řadu oblastí lidského života, a to zejména:

a) Osobní identita

Základním právem ve sféře soukromého života je právo jedince na určení své identity. Některé záležitosti jsou zcela ponechány na jeho úvaze (právo na výběr určitého životního stylu, právo na výběr módy a další), jiná jsou částečně či zcela regulovány ze strany státu (výběr jména jedince). Řada případů týkající se uznání transsexuálů se týká právě jejich osobní identity a překračuje výše zmíněný „vnitřní okruh“ soukromého života.

¹⁷ *Pretty vs Velká Británie*, rozsudek senátu ESLP ze dne 29. března 2002, stížnost č. 2346/02

¹⁸ DIJK, Pieter; HOOFF, Fried; RIJN, Arjen; ZWAAK, Leo. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006. Chapter 12, Right to Respect for Privacy, s. 663-750. ISBN 90-5095-616-5. s. 665

¹⁹ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 364

S osobní identitou je spjato i jedincovo právo na jméno. Článek 8 explicitně o jménu jedince nemluví, nicméně jméno je nezbytné pro osobní identifikaci jedince, jeho identitu a v případě příjmení pro jeho náležitost k určité komunitě lidí - rodině.

b) Psychická a fyzická integrita

Psychická a fyzická integrita člověka tvoří nezbytnou součást jeho soukromého života. Případ *X a Y vs Nizozemí*, který se týká sexuálního napadení zdravotně postižené šestnáctileté dívky, ukazuje, jak fyzické napadení spáchané jedním jedincem je schopné narušit soukromý život druhého. Poukazuje také na povinnost státu potrestat a napravit takovýto zásah do fyzické integrity jedince.

Z judikatury nepochybně vyplývá, že aplikace léčby a lékařského ošetření bez souhlasu dospělého jedince, u dětí bez souhlasu jejich rodičů, dává za vznik řadě otázek v rámci práva na respektování soukromého života.

Ve výše uvedeném případě *Pretty vs Velká Británie*, týkajícím se asistované sebevraždy, ESLP poznamenal, že přestože judikatura nedefinovala právo na sebeurčení jako součást článku 8, pojem osobní autonomie je důležitým principem tvořící základ jeho záruk. Těžce nemocná stěžovatelka v daném případě chtěla ukončit svůj život za pomoci manžela a považovala odmítnutí záruky nestíhatelnosti jejího manžela po eventuální asistenci na její sebevraždě za neúměrný zásah do jejího práva na respektování soukromého života. Tvrdila, že jakožto svéprávná dospělá osoba je oprávněna přijmout dobrovolné rozhodnutí o svém životě. Britská vláda v dané věci argumentovala tím, že právo na soukromý život v sobě nemůže zahrnovat právo zemřít za asistence jiné osoby, protože by se jednalo o popření ochrany, kterou má Úmluva poskytovat.²⁰ ESLP se s tímto tvrzením britské vlády neztotožnil. Jak ESLP dále uvedl, stěžovatelce je britským právem bráněno v ukončení jejího života, který ona sama považuje za nedůstojný a bolestivý. a to i v případech, kdy je jednání jedince nebezpečné pro jeho zdraví nebo dokonce

²⁰ DIJK, Pieter; HOOFF, Fried; RIJN, Arjen; ZWAAK, Leo. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006. Chapter 12, Right to Respect for Privacy, s. 663-750. ISBN 90-5095-616-5. s. 688

přímo ohrožuje jeho život. Ukládání povinných nebo trestních opatření ze strany státu je považováno za zásah do soukromého života dle článku 8(1) a potřebuje ospravedlnění na základě druhého odstavce tohoto článku. ESLP tím také potvrdil, že právo na důstojný a kvalitní život jedince a jeho rozhodnutí o něm spadá do rozsahu článku 8.

Z další judikatury²¹ vyplývá, že i možnost podstoupit potrat v případě zdravotního nebezpečí nebo rozhodnutí jedince, zdali mít či nemít děti, spadá do působnosti článku 8(1).

c) Osobní prostor

V centru soukromého života je pojem osobního prostoru, do kterého nikdo není oprávněn vstoupit. Příkladem zásahu do osobního prostoru jedince může být hluk i zápach. Při definování osobního prostoru se vychází z anglosaského pojetí soukromí a judikatura ESLP na něj často odkazuje.

ESLP zavedl koncept zóny ochrany soukromí („a zone of privacy“), na kterou má každý, i když se jedná o „veřejnou osobu“, právo. Práva na respektování soukromého života se může stěžovatel dovolávat, například z důvodu zveřejnění informací o soukromých záležitostech a fotografií v masmédiích. Nedostatek ochrany před obtěžováním ze strany médií zatím nebyl předmětem signifikantního rozhodování ESLP. Zdali v takovém případě dojde k porušení práva na respektování soukromého života, bude ovlivněno zejména povahou a stupněm zásahu do osobní sféry a možnostmi dosáhnout nápravy dle národního práva.²²

d) Evidence a přístup k osobním údajům

Pro zodpovězení výzkumné otázky jsou velmi důležité případy, kdy se

²¹ *Tysiac vs Poland*, rozsudek senátu ESLP ze dne 20. března 2007, stížnost č. 5410/03 a *Evans vs Velká Británie*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 10. dubna 2007, stížnost č. 6339/05

²² HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 368

stěžovatel domáhá informací ohledně svých předků z důvodů zjištění své vlastní identity. Důležitým příkladem je rozhodnutí *Gaskin*, kdy se stěžovatel domáhal přístupu k informacím týkající se jeho převzetí do péče, v čase kdy byl ve věku dítěte a jeho matka zemřela. Pan Gaskin trpěl psychickými potížemi, které vyvozoval ze zacházení v náhradní péči. V dané věci si na rozdíl od jiných případů jako např. *Leander*²³, pan Gaskin nestěžoval z důvodu, že jeho osobní informace byly shromažďovány a uchovány, ani z důvodu, že by mu jejich použití způsobilo určitou újmu. Naopak napadl selhání ze strany státu zaručit mu nerušený přístup k informacím. ESLP s panem Gaskinem v tomto ohledu souhlasil, když potvrdil, že složka beze sporu obsahuje informace o dětství, vývoji a minulosti stěžovatele. Nedostatek přístupu k osobním údajům stěžovatele tedy spadá pod článek 8.

Další zásadní rozhodnutí ESLP najdeme v případě *Odièvre*²⁴, kdy se stěžovatelka snažila dopátrat původu své matky, která se jí při porodu vzdala a výslovně si vyžádala, aby informace o jejím původu a porodu zůstaly důvěrné. ESLP odlišil tento případ od případů *Gaskin* a *Mikulić*²⁵, protože v daném případě se jednalo o zjištění, jak vlastního původu, tak i původu a identity biologického rodiče - matky.

Bezesporu i samotná evidence osobních dat spadá pod ambit článku 8. Zejména evidence osobních dat policií a úředníky bez souhlasu dotčené osoby je předmětem řady rozsudků ESLP. Zde ESLP vždy zkoumá, zdali shromažďování a uchovávání osobních údajů je v souladu s odstavcem 2 článku 8. Naplnění požadavku nezbytnosti v demokratické společnosti je stěžejní pro spravedlivou evidenci a uchovávání osobních dat.

Do této oblasti spadá také nahrávání telefonických konverzací. Je navíc nerozhodné zdali se nahrávka dotýká veřejného zájmu. I v těchto případech je zachována spojitost se soukromým životem dotyčné osoby.

Dále je také nerozhodné, zda se jedná o obchodní či soukromou konverzaci.

²³ *Leander vs Švédsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. března 1987, stížnost č. 9248/81

²⁴ *Odièvre vs Francie*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 13. února 2003, stížnost č. 42326/98

²⁵ *Mikulić vs Chorvatsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 7. února 2002, stížnost č. 53176/99

Odhalení důvěrných informací je další oblastí, kterou je nutno chránit v rámci článku 8. ESLP zareagoval velmi striktně ve věci *Z. vs Finsko*, která se týkala zpřístupnění informací o pozitivním výsledku na HIV. ESLP rozhodl: „Takové odhalení důvěrných informací může dramaticky ovlivnit soukromý a rodinný život jedince, stejně tak jako jeho sociální a pracovní situaci, a může ho vystavit potupě a ignorování. Z toho důvodu může také odradit osoby od zjištění diagnózy a vyhledání lékařské péče, a tím také podkopat preventivní snahy společnosti před pandemií.“²⁶ Zveřejnění důvěrných informací, jako jsou například pozitivní výsledky HIV testů, musí být odůvodněné převažujícím veřejným zájmem, aby došlo k ospravedlnění zásahu do práva na respektování soukromého a rodinného života. V tomto konkrétním případě ESLP akceptoval potřebu zpřístupnění těchto informací v řízení před soudem, ale odmítl jako legitimní zveřejnění lékařských záznamů po 10 letech, jak umožňovalo finské právo.

e) Sexualita

Jedinec je oprávněn v rámci svého soukromého života navazovat vztahy různých druhů, včetně sexuálních, a proto přijetí jedincovy sexuální identity spadá pod ochranu článku 8 a sexualita je chápána jako intimní aspekt soukromého života. Oblast sexuality prodělala signifikantní vývoj. V dřívějších rozhodnutích Komise se setkáváme s akceptací obecného zákazu homosexuálních praktik, které byly odůvodněny ochranou zdraví a morálních hodnot. I přesto, že se jednalo o zásah do práva na respektování soukromého života, byl přijat názor, že takovýto zásah je ospravedlněn dle článku 8(2) jakožto „nezbytný v demokratické společnosti k předcházení nepokojů“. Postupem času se ale projevuje koncepce ESLP, který Úmluvu vnímá jako „žijící instrument“, a proto mění svá rozhodnutí spolu se změnou vnímání homosexuality ze strany společnosti.

Zajímavá rozhodnutí jsou z roku 2000, týkají se spojení homosexuality

²⁶ DIJK, Pieter; HOOFF, Fried; RIJN, Arjen; ZWAAK, Leo. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006. Chapter 12, Right to Respect for Privacy, s. 663-750. ISBN 90-5095-616-5. s. 672

a vojenské kariéry. ESLP rozhodoval ve věci *Smith a Grady vs Spojené království* a ve věci *Lustig-Prean and Beckett vs Spojené království*, jednalo se o stížnosti podané vojáky britské armády s homosexuální orientací.²⁷ Stěžovatelé byli vyšetřováni kvůli homosexuální orientaci a nakonec v důsledku své homosexuality propuštěni z armády. ESLP považoval sexuální orientaci jednotlivce za jeden z nejintimnějších aspektů soukromého života, a proto k ospravedlnění zásahu jsou nutné závažné důvody. Vojenská policie používala vyšetřovací metody, které se opíraly o trestní řízení. Celá kauza měla velkou publicitu a vojákům byly kladeny otázky velmi intimního rázu, týkající se jejich sexuálních praktik a orientace, které ESLP shledal jako indiskrétní a urážlivé. Navíc se výslech dotkl i příbuzných a blízkých osob vojáků. V těchto případech měla homosexualita stěžovatelů značný dopad na jejich, do té doby, slibně se vyvíjející kariérní postup v armádě a pozitivní vojenské hodnocení. ESLP byl překvapen hlavním argumentem vlády, že přítomnost osob otevřeně homosexuálních nebo z homosexuality podezřelých by měla značný negativní dopad na morálku jednotek, a tedy na bojovou schopnost a operační efektivnost armády.²⁸ ESLP konstatoval vágnost a nedostatek důkazů, které by potvrdzovaly špatný vliv homosexuality na ostatní vojáky a celkovou morálku armády. Na závěr ESLP zdůraznil, že v daném případě se vládě nepodařilo prokázat ospravedlnění zásahu dle odstavce 2 článku 8 a rozhodl o porušení práva na soukromý život.

Součástí soukromého, ale částečně i rodinného života, je také těhotenství a umělé přerušování těhotenství. Z tohoto důvodu i právní regulace potratu je považována za zásah do soukromého života, který může ale i nemusí být odůvodněn dle článku 8(2). Zajímavou zůstává otázka přístupu mužů k ESLP z důvodu umělého přerušování těhotenství. Ve věci *X. vs Velká Británie*²⁹ se

²⁷ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X. s. 205

²⁸ tamtéž

²⁹ *X. vs Velká Británie*, zpráva Komise o přípustnosti ze dne 13. května 1980, stížnost č. 8416/79

stěžovatel domáhal určení, že v případě, kdy legislativa dovoluje potrat bez souhlasu muže, se jedná o zásah do jeho práva na rodinný život. Komise s ním v dané věci souhlasila, ale poukázala, že daný zásah je odůvodněn ochranou práva jiné osoby - matky a má za cíl chránit její fyzické i psychické zdraví. Na druhou stranu Komise neurčila, že právo ženy na respektování soukromého života jednoznačně vylučuje právo muže být konzultován před uskutečněním potratu jakožto součást jeho práva na rodinný život. Dá se tedy usuzovat, že v této oblasti mohou narůstat stížnosti ze strany mužů domáhajících se ochrany práva na rodinný život.

Do sexuálního soukromí nezbytně patří také řada rozsudků týkající se transsexuálů, a to zejména vzhledem k uznání jejich nového pohlaví ze strany státu. I zde došlo ke změně, protože poměrně dlouho ESLP odmítal vztáhnout nároky transsexuálů pod článek 8. Dovolával se zejména nejednotného přístupu států Úmluvy. V rozsudcích *Rees* a *Cossey*, z let 1986 a 1990, ESLP konstatoval, že se jedná o závažný problém, který ovlivňuje život transsexuálů a je nutné stále přezkoumávat vhodné právní prostředky k jejich ochraně. Přitom však ponechal na uvážení státu jak bude k transsexuálům přistupovat.³⁰ V roce 2002 přichází stěžejní rozsudek *Goodwin*³¹, ve kterém ESLP plně akceptoval pozitivní povinnost státu uznat nové právní postavení transsexuálů po změně pohlaví. Práva transsexuálů na uznání jejich nového pohlaví souvisí a jsou i součástí práva na osobní autonomii a osobní identitu. ESLP zdůraznil, že v jednadvacátém století není udržitelné, aby transsexuálové nepožívali plně práva na osobní rozvoj v rámci nově zvoleného pohlaví.

f) Společenský život jedince, osobní vztahy

Jak bylo výše uvedeno sexuální vztahy spadají pod ochranu článku 8 jako součást jedincova soukromého života. Každý člověk ale ve svém životě navazuje

³⁰ DIJK, Pieter; HOOFF, Fried; RIJN, Arjen; ZWAAK, Leo. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006. Chapter 12, Right to Respect for Privacy, s. 663-750. ISBN 90-5095-616-5. s. 682

³¹ *Goodwin vs Velká Británie*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 11. července 2002, stížnost 28957/95

řadu jiných vztahů. Možnost užívat si společenského života je pro jedince velice důležitá, a proto jej ESLP vnímá jako jeden z aspektů soukromého života. Společenský život a vazby jedince na jiné osoby a území jsou zohledňovány zejména v případech týkajících se vyhoštění osob ze země. Tato složka soukromého života je užitečná z toho důvodu, že pokrývá vztahy, které nejsou dostatečně blízké, aby spadaly do působnosti rodinného života, ale jsou důležité pro společenskou sféru jedince mimo jeho rodinný život.

2.2.2 Rodinný život

Zjištění rozsahu rodinného života je pro zodpovězení výzkumné otázky diplomové práce stejně důležité, jako je tomu v případě soukromého života. ESLP musí vždy zkoumat, zdali došlo k zásahu do rodinného života jedince, který se domáhá informací o svém původu, či naopak zda mohlo dojít k porušení toho práva u rodiče, který se domáhá utajení identity. Nástin rozsahu rodinného života tedy umožní takovéto porušení určit.

Pojetí rodinného života je zářným příkladem, jak ESLP, a před ním Komise, považuje Úmluvu za živoucí instrument měnící se v souvislosti s dobou a společenským vývojem. Při práci s pojmem rodinného života totiž vždy ESLP zohledňuje společenské a právní změny dané doby. Z řady rozsudků vyplývá, že rodinný život se posunul i mimo formální vztahy a mimo rodinu založenou manželstvím³² a za určitých podmínek může zahrnovat i potenciální či plánované vztahy, jakož i vztahy vybudované spíše na sociálních vazbách než na biologických.³³ Tento posun v chápání rodinného života je dán vývojem společenských vztahů i právem jednotlivých evropských států. I přes rozšíření pojmu rodinného života, nejčastějšími případy řešenými z hlediska rodinného života dle článku 8 budou stále vztahy vzniklé na základě

³² *Johnson a ostatní vs Irsko*, rozsudek pléna ESLP ze dne 18. prosince 1986, stížnost č. 9697/82, *Marckx vs Belgie*, rozsudek pléna ESLP ze dne 13. června 1979, stížnost č. 6833/74

³³ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 372

manželství a vztahy mezi rodiči a dětmi, kde platí, že dítě narozené v právoplatně uzavřeném manželství je ipso iure součástí rodinného vztahu. Oba tyto případy tedy budou vždy spadat do působnosti článku 8(1). Dále se automaticky článek 8(1) bude aplikovat na vztah matky a jejího dítěte, bez ohledu na její rodinný stav.³⁴ Odlišně a možná i překvapivě ESLP nepřiznal stejné automatické uznání vztahu otce a dítěte, kdy v konkrétním případě zkoumá kvalitu jejich vztahu zejména z hlediska úpravy kontaktu otce a dítěte a z hlediska formálního určení otcovství. Nicméně ESLP ve většině případů přiznává i tomuto vztahu povahu rodinného života, pokud nedojde k jeho závažnému porušení.³⁵

Moderní vývoj přinesl důležitou otázku, zda rodinný život existuje pouze mezi jedinci s biologickým či genetickým spojením anebo i mezi těmi, kdo se narodili z darovaných gamet a tedy neexistuje biologické spojení s jejich rodiči. Přelomovým rozhodnutím v dané věci je *X, Y a Z vs Velká Británie*³⁶, kde ESLP konstatoval, že vztah mezi transsexuálním mužem a dítětem narozeným jeho manželce po umělém oplodnění spermatem od anonymního dárce, představuje rodinný život dle článku 8. Tím potvrdil, že chybějící genetické či biologické spojení nemůže samo o sobě zabránit vzniku rodinného života. Naopak ale vyvstává otázka, zdali pro ochranu práva na rodinný život dle článku 8 postačuje jako jediné spojení dvou jedinců genetický materiál. Důležité pro takové posouzení budou zejména konkrétní

³⁴ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 16. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

³⁵ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 373

³⁶ *X, Y a Z vs Velká Británie*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 22. dubna 1997, stížnost č. 21890/93

okolnosti případu, např. zdali dítě bylo počato úmyslně či nikoliv.³⁷

Dalším současným problémem, na který ESLP musí reagovat, je aplikace článku 8 z hlediska rodinného života v případě partnerů stejného pohlaví. Nejnovější rozhodnutí ESLP v této oblasti *Schalk a Kopf vs Rakousko*³⁸ stvrdilo, že neexistuje právo osob stejného pohlaví na uzavření manželství a že Úmluva neukládá státům povinnost zajistit legislativu týkající se uzavření registrovaného partnerství. Rakousko až do roku 2010 nemělo zákon o registrovaném partnerství a nebylo schopno argumentovat, proč tomu tak bylo. Toto rozhodnutí je velice zajímavé, protože ze sedmičlenného senátu tři soudci nesdíleli rozhodující názor ESLP a spatřovali v dané věci porušení článku 14, tedy porušení zákazu diskriminace, ve spojení s článkem 8. Z daného rozhodnutí tedy vyplývají dvě velmi podstatné věci. Za prvé ESLP poprvé akceptoval homosexuální vztah jako spadající pod pojem rodinného života. ESLP konstatoval: „S ohledem na tento vývoj považuje soud za nepřirozené udržovat názor, že na rozdíl od heterosexuálního páru nemůže pár stejného pohlaví užívat "rodinného života" pro účely článku 8. V důsledku toho vztah stěžovatelů, páru stejného pohlaví žijícího ve stabilním partnerství, spadá pod pojem "rodinného života" stejně jako vztah heterosexuálního páru v obdobné situaci.“³⁹ Zadruhé ESLP potvrdil v této sféře volné uvážení státu, který má lepší možnost posoudit společenské potřeby a zvyky společnosti a rozhodnout o nemožnosti uzavření manželství homosexuály. K tomu ESLP uvedl: „V této souvislosti soud sleduje, že manželství má hluboce zakořeněné

³⁷ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 374

³⁸ *Schalk a Kopf vs Rakousko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04

³⁹ *Schalk a Kopf vs Rakousko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04, bod 94: „In view of this evolution the Court considers it artificial to maintain the view that, in contrast to a different-sex couple, a same-sex couple cannot enjoy “family life” for the purposes of Article 8. Consequently the relationship of the applicants, a cohabiting same-sex couple living in a stable de facto partnership, falls within the notion of “family life”, just as the relationship of a different-sex couple in the same situation would.“

sociální a kulturní významy, které se mohou mezi jednotlivými společnostmi významně lišit. Soud znovu připomíná, že nesmí unáhleně nahrazovat svým vlastním úsudkem úsudek národních orgánů, které mohou nejlépe posoudit a reagovat na potřeby společnosti.“⁴⁰

Zvláštní problematikou této oblasti je otázka otcovství. Domněnky otcovství, které jsou v řadě států využívány, samy o sobě neporušují Úmluvu. Podmínkou ale je, že musí být možné je efektivně vyvrátit. Možnost napadnout domněnku otcovství je často časově omezena, takové omezení je ospravedlnitelné ve smyslu článku 8(2) z důvodu veřejného zájmu a právní jistoty. Jiná situace ale bude, pokud se na takové časové omezení pohlíží z hlediska soukromého života. Ve většině případů se určení otcovství domáhají dospělí lidé, snažící se odhalit svou pravou identitu, dále osoby dané v útlém věku k adopci a nyní hledající své biologické rodiče anebo rodiče snažící se vyvrátit či potvrdit otcovství. V těchto případech ESLP spatřuje jasné propojení se soukromým životem. Spojení zájmů těchto jedinců s pojmem soukromého života, spíše než rodinného života, demonstrují i rozsudky *Mikulic* a *Odièvre*.⁴¹

Stejně jako v případě soukromého života i zde ESLP zachovává flexibilní přístup k interpretaci rodinného života a vyžaduje oproštění od svévolných státních zásahů. Povinností státu v případě rodinného života je jeho respektování, na druhou stranu stát má i zde pozitivní povinnost, a to umožnit jedincům vést normální rodinný život. Tedy se snažit udržet soulad mezi členy rodiny. V případě nezletilého dítěte mu poskytnout nezbytnou pomoc, aby se

⁴⁰ *Schalk a Kopf vs Rakousko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04, bod 62: „In that connection the Court observes that marriage has deep-rooted social and cultural connotations which may differ largely from one society to another. The Court reiterates that it must not rush to substitute its own judgment in place of that of the national authorities, who are best placed to assess and respond to the needs of society (see *B. and L. v. the United Kingdom*, cited above, § 36).“

⁴¹ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 375

začlenilo do rodiny.⁴² Důležité je, že článek 8 neobsahuje právo založit rodinný život, například sňatkem či možností mít děti. Takové právo je explicitně garantováno článkem 12 Úmluvy. ESLP navíc zdůraznil, že článek 8 nezahrnuje právo na adopci dítěte.⁴³ Stejně tak článek 8 negarantuje právo na formální ukončení rodinného života, zejména rozvodem, byť většina států takový způsob ukončení rodinného života legislativně zakotvuje. Rodinný život je komplex různých vztahů, kdy ukončení jednoho z nich neznamená automaticky ukončení ostatních. Tuto zásadu ESLP jasně vyjádřil v rozhodnutí *Berrehab vs Nizozemí*, kde potvrdil, že rodinný vztah mezi otcem a dcerou trvá i po rozvodu rodičů, i když byla dívka svěřena do péče matky. Stát má povinnost tento vztah otce a dcery respektovat.⁴⁴

2.2.3 Obydlí

Pod článek 8 spadá i ochrana obydlí a korespondence, která je nastíněna v další podkapitole. Tyto dvě práva nejsou pro řešení sporů ohledně práva dítěte znát svůj původ příliš podstatná a v rozsudcích k této problematice se s nimi vesměs nesetkáme. Spadají však do působnosti článku 8, a proto je pro úplnost nastíněn také jejich rozsah.

Obydlí je místo, kde jedinec usazeně žije. Dle ESLP se jedná o fyzicky vymezené území, kde se utváří soukromý a rodinný život. Toto nedotknutelné právo je zaručeno každému. V případě, že prostory představují obydlí ve smyslu článku 8, je na prvním místě ochrana práva na přístup k nim a jejich obsazení a na druhém místě ochrana před vykázáním a vypuzením z nich. Zdali určité místo představuje či nepředstavuje obydlí ve smyslu článku 8(1),

⁴² HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X. s. 212

⁴³ *Fretté vs Francie*, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. února 2002, stížnost č. 36515/97 a *Pini vs Rumunsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 22. září 2004, stížnost č. 78028/01 a 78030/01

⁴⁴ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 374

bude záležet na konkrétních okolnostech, zejména na dostatečném a trvajícím spojení s daným místem.⁴⁵ To znamená, že i hotelový pokoj či ubytovna mohou být za určitých podmínek považovány za obydlí. V rozhodnutí *Niemietz* ESLP konstatoval, že i obchodní prostory mohou být chráněny článkem 8, pokud jejich využití souvisí nejen s obchodními aktivitami jedince. Tím určil aplikaci článku 8 v souladu s moderním vývojem a životním stylem, kdy běžně hranice mezi domovem a kanceláří není jasně vymezena a řada lidí vykonává svou práci i ze svého obydlí. Článek 8 naopak nezahrnuje právo mít své vlastní bydlení a ani pozitivní povinnost státu vlastní bydlení zajistit.⁴⁶

V rozsudku *Gillow vs Velká Británie* ESLP potvrdil, že trvalý spojení s konkrétním místem jako domovem, je dáno i v případě, že jedinec se v něm delší dobu nepobývá. Rozhodující je vnímání určitého místa jako obydlí a domova a úmysl se do něj opět navrátit.⁴⁷

Důležité je, že pod porušením práva na respektování obydlí, si nelze představovat pouze fyzický zásah, například v podobě nedovoleného vstupu do obydlí, ale i zásah do práva jedince na klidné užívání jeho obydlí, kterým je zejména hluk, emise, zápach a podobné zásahy. Případy týkající se životního prostředí mohou zasáhnout celou působnost článku 8, a tak způsobit porušení práva na obydlí, soukromý i rodinný život. Překrývání se práva na obydlí a práva na soukromý život je velmi časté a můžeme ho vyzorovat z řady rozhodnutí.

Zajímavá otázka vstala v rozhodnutí *Chapman vs Velká Británie*⁴⁸, kde se ESLP zabýval tím, zdali neudělení stavebního povolení k bydlení

⁴⁵ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 376

⁴⁶ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 19. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ *Chapman vs Velká Británie*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 18. ledna 2001, stížnost č. 27238/95

v karavanu na pozemku, který stěžovatelka romského původu zakoupila, představuje porušení článku 8. Většina soudců se zastala volného uvážení státu ve věcech stavebního plánování a povolení. Skupina sedmi soudců oponovala zranitelností stěžovatelky z důvodu její příslušnosti k menšině se specifickým stylem života, tradicemi a identitou. Z daného rozhodnutí vyplývá, že nebude zcela jednoduché a jednoznačné obhájit právo žít v mobilním obydlí jako právo spadající pod článek 8.

Nedotknutelnost obydlí nemůže být pojmána bezmezně. ESLP v řadě případů⁴⁹ shledal, že zásah do stěžovatelova práva na respektování obydlí byl v souladu se zákonem, nezbytný v demokratické společnosti a sledoval legitimní cíl, tzn. takový zásah byl ospravedlnitelný dle článku 8(2). Důvodem takových zásahů bývá zejména získání důkazů k trestným činům, předcházení zločinnosti či ochrana veřejného pořádku.

Respektování obydlí je nutné chápat ve smyslu ochrany domova jedince, nikoliv ve smyslu vlastnictví či majetkového práva. ESLP judikoval, že vlastnictví obydlí není nutné pro prokázání obydlí ve smyslu článku 8, je zcela jasné, že i nájem bytu představuje obydlí, které musí být respektováno.

2.2.4 Korespondence

Jak bylo již uvedeno, právo na respektování korespondence spadá pod článek 8. Protože není pro výzkumnou otázku diplomové práce signifikantní, je pro úplnost jen stručně charakterizováno.

Právo na respektování korespondence je právo na nerušenou a necenzurovanou komunikaci s ostatními.⁵⁰ Judikatura týkající se korespondence vychází zejména ze stížností osob ve výkonu trestu odnětí svobody. ESLP již několikrát odsoudil státy za zadržování korespondence či

⁴⁹ *Camenzind vs Švýcarsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 16. prosince 1997, stížnost č. 136/1996/755/954 a *McLeod vs Velká Británie*, rozsudek senátu ESLP ze dne 23. září 1998, stížnost č. 72/1997/856/1065

⁵⁰ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 20. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

porušování respektování písemného styku osob ve výkonu trestu nebo ve vazbě, včetně nemožnosti kontaktovat blízké osoby a příbuzné. Odposlech telefonních rozhovorů, čtení a zadržování faxů jsou také považovány za zásah do práva na korespondenci dle článku 8. Ochrana je poskytována spíše způsobům a technikám komunikace nežli samotnému obsahu, proto jak zmíněno výše u ochrany soukromého života z hlediska evidence osobních údajů, je nerozhodné zdali se nahrávka dotýká veřejného zájmu či zda se jedná o obchodní či soukromou konverzaci. V případě zásahu do korespondence je velmi častý i současný zásah do soukromého života a oba zájmy jsou pak posuzovány ESLP společně.

I zde platí možnost ospravedlnění zásahu do korespondence dle odstavce 2 článku 8. Problematická se jeví zejména tajná sledovací opatření nebo odposlech telefonních hovorů státními orgány. Musí být národním právem jasně stanoveno, za jakých okolností a podmínek je státní orgán k těmto opatřením oprávněn, protože je zde podstatně vyšší možnost zneužití ze strany státu⁵¹.

Lze opodstatněně předpokládat, že pojem korespondence bude rozšiřován spolu s vývojem moderních komunikačních technologií.

2.3 Pozitivní a negativní povinnosti států

Rozlišení pozitivní a negativní povinnosti státu je velmi důležité pro zodpovězení výzkumné otázky. Základním problémem zde je, kdy má stát povinnost pozitivně zasáhnout a zajistit dodržování práv dle článku 8, tzn. v souvislosti s touto diplomovou prací, kdy má stát povinnost zabezpečit jedinci právo získat informace o svém původu a identitě.

Již z článku 1 Úmluvy ve spojitosti s dalšími konkrétními články lze vyvodit uložení pozitivních a negativních povinností státu. Ustanovení článku 8 je, stejně jako články 9, 10 a 11, konstruováno negativním způsobem, kdy

⁵¹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X. s. 221

zakazuje státním orgánům zasahovat do chráněných práv.⁵² Z toho vyplývá, že stát se v rámci této negativní povinnosti musí zdržet jakýchkoliv svévolných zásahů do soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. ESLP vnímá tuto povinnost jako základní cíl vtělený do článku 8.⁵³

Pozitivní povinnost dle článku 8(1) obnáší povinnost státu přijmout a uvést do života kroky a opatření, která zajistí ochranu práv dle tohoto článku, ale i ochranu osob vůči činnostem ostatních jedinců, které brání uplatňování jejich práv dle článku 8. Zajímavé je, že článek 8(1) hovoří o právu „na respektování“ každého z uvedených práv. Pokud bylo zamýšleno použitím této formulace, umocněné navíc v článku 8(2) formulací, že „státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat“, stanovit pouze negativní povinnost státu nezasahovat do práv dle článku 8, pak ESLP stanovil zcela jiný pohled na povinnosti státu dle článku 8, které jsou zásadně obsáhlejší. ESLP v žádném případě nevnímá článek 8(1) pouze v negativním smyslu - jako právo „nechat být sám“. Naopak požaduje od státu zajištění efektivního výkonu těchto práv.⁵⁴ ESLP zdůvodnil pozitivní povinnost státu jako nutný předpoklad k efektivnímu zajištění práv Úmluvy. Na rozdíl od jasně stanovené negativní povinnosti státu nezasahovat do zaručených práv jedince, u pozitivní povinnosti se nabízí otázka kdy a za jakých okolností stát bude povinen přijmout opatření k zajištění souladu s článkem 8. Pozitivní povinnost státu není absolutní, ESLP konstatoval, že pojem „respektování“ není jednoznačný, a tak podmínky a okolnosti, za kterých bude nutné přijmout ze strany státu pozitivní opatření, se budou lišit případ od případu. Zde přichází na řadu volné uvážení státu, kdy stát posoudí, jaké konkrétní kroky jsou třeba k naplnění pojmu „respektování“. Dle ESLP pro takové posouzení je vždy nutné najít spravedlivou rovnováhu

⁵² HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X. s. 201

⁵³ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 363

⁵⁴ tamtéž

mezi zájmem společnosti a zájmem jednotlivce či skupiny jednotlivců.⁵⁵ Judikatura ukazuje, že pokud jde o zaručené právo jedince a stěžovatel musí snášet podstatnou nevýhodu, stát má pozitivní povinnost k ochraně jeho práva.⁵⁶ Příkladem může být rozsudek *Marckx vs Belgie*⁵⁷, ve kterém ESLP uložil státu povinnost přijmout prostředky k zajištění integrace nemanželského dítěte do jeho rodiny. V daném případě převážil zájem neprovdané matky a jejího dítěte nad zájmen státu na ochraně rodiny založené manželstvím.

Právě ve výše zmíněném případě *Gaskin* ESLP upozornil, že zajistit přístup k osobním údajům stěžovatele, patří mezi pozitivní povinnost státu vyplývající z článku 8. Další zmíněný rozsudek *X a Y vs Nizozemí* ukazuje pozitivní povinnost státu, který pochybil, když nezajistil trestní postih sexuálního napadení mentálně postižené mladé dívky, tzn. nedostal své povinnosti chránit právo garantované Úmluvou před útokem jiného jedince.

Z aktuální judikatury ESLP vyplývá, že pro odpovědnost státu za porušení článku 8 není příliš podstatné, zdali došlo k porušení pozitivní povinnosti státu, která plyne z článku 8(1), anebo negativní povinnosti státu, tzn. povinnosti státu nezasahovat do chráněných zájmů.

Dá se shrnout, že u lidských práv všeobecně platí povinnosti státu tyto práva respektovat, chránit a naplňovat. Respektování práv znamená ve světle Úmluvy negativní povinnost státu a povinnosti chránit a naplňovat tato práva je naopak pozitivní povinností.⁵⁸

⁵⁵ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha : Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X. s. 201

⁵⁶ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 21. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

⁵⁷ *Marckx vs Belgie*, rozsudek pléna ESLP ze dne 13. června 1979, stížnost č. 6833/74

⁵⁸ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 19

2.4 Doktrína volného uvážení a princip proporcionality

Následující rozbor těchto dvou institutů je důležitý pro vážení protichůdných práv, v případě této diplomové práce tedy práva znát svůj původ a práva na utajení identity. Vysvětlení těchto pojmů je nezbytné, protože se s nimi setkáváme v každém rozhodnutí ESLP, které se týká článku 8. V případě práva znát svůj původ je důležité najít odpověď na otázku, zda stát nepřekročil své volné uvážení, pokud zabránil zjištění informací o původu jedince, a dále zda dodržel požadavek proporcionality a vážil takové právo dostatečně s právy jinými či s veřejným zájmem.

Doktrína volného uvážení je stěžejní pro určení, zdali opatření přijatá státem jsou v souladu s článkem 8. Poprvé byla vyjádřena v rozsudku *Handyside*⁵⁹, který se týkal porušení článku 10, nicméně platí rovnocenně i na článek 8. V žádném případě ale tato doktrína neznamená, že by stát měl neomezené volné uvážení. ESLP přísluší konečné rozhodnutí, a proto volné uvážení svěřené státům jde „ruku v ruce“ s dohledem ESLP. Pro rozhodnutí, zdali stát nepřekročil své volné uvážení je rozhodující, zda lze opatření přijatá ze strany státu ospravedlnit na základě článku 8(2) a zda stát podnikl veškeré nutné kroky, aby splnil své pozitivní povinnosti dle článku 8(1).

Princip proporcionality ve své podstatě znamená, že výkon práv jednotlivce má vždy být vážen a porovnáván s širším veřejným zájmem. Úlohou ESLP je zvážit, zda národní orgány měly relevantní a dostatečné důvody k přijetí opatření, která jsou stěžovatelem napadána. Jedná se vždy o komplexní posouzení celého případu a zhodnocení celé řady faktorů, jako jsou například důvody, povaha a závažnost zásahu a naléhavé společenské potřeby vedoucí k zásahu.

⁵⁹ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 6. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

Čím závažnější je zásah, tím silnější důvody jsou požadovány k jeho ospravedlnění.⁶⁰

Doktrína volného uvážení je zejména využívána v oblastech, kde neexistuje či není rozšířen společný názor států Úmluvy. K nutnosti ponechat určitý stupeň volného uvážení státům přispívá i fakt, že zvyky, praktiky a postupy se v jednotlivých státech liší. Ve výše zmíněném *Handyside* ESLP konstatoval, že není možné nalézt jednotný „Evropský koncept morálky“. Navíc ESLP uznal, že orgány státu mohou díky své blízkosti a přímému kontaktu lépe a komplexněji určit některá citlivá témata, a proto jsou i povolanejšími k posouzení konkrétních případů a přijetí vhodných opatření. Zde se právě dostáváme k základní otázce diplomové práce. V rozsudcích *Gaskin*, *Mikulić* i *Odiévre* ESLP konstatoval, že k řadě institutů, které jsou spjaty s právem znát svůj původ, např. anonymní porody, nezaujímají státy jednotné stanovisko. Z toho důvodu je v této oblasti nutné poskytnout státu prostor pro volné uvážení. ESLP se pak tedy musí zabývat otázkou, zdali státy dodržely princip proporcionality, tedy zda zachovaly rovnováhu mezi obecným zájmem společnosti a zájmem jednotlivce či mezi dvěma individuálními konkurujícími zájmy. V obou případech *Gaskin* a *Mikulić* ESLP rozhodl, že princip proporcionality by byl dodržen pouze, pokud by existoval nezávislý orgán, který bude mít pravomoc udělit souhlas s poskytnutím informací o původu jedince. Shledal tedy překročení volného uvážení ze strany státu. Naopak doktrína volného uvážení byla plně využita ku prospěchu státu v případě rozhodnutí *Odiévre*. Problematika anonymních porodů, které v důsledku zabraňují takto narozenému jedinci využít právo znát svůj původ, byla ESLP shledána jako oblast bez konsensu států Úmluvy, a proto záleželo zcela na Francii, zda anonymní porody legislativně zakotví. Tento rozsudek byl velmi kritizován a jedním z důvodů bylo právě neúměrně široké volné uvážení

⁶⁰ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 6. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

ponechané Francii. V další judikatuře se setkáváme se striktnějším přístupem ESLP k volnému uvážení státu.⁶¹

Princip proporcionality a volné uvážení státu lze také demonstrovat na již zmíněném rozsudku *Pretty*. ESLP nesouhlasil s britskou vládou, že zabránění stěžovatelce v rozhodnutí o ukončení života za asistence manžela, není chráněno článkem 8 a neznamená zásah do práva na respektování soukromého života. ESLP ale v dané věci upozornil na volné uvážení státu a rozhodl, že v daném případě jsou naplněny požadavky principu proporcionality a zákaz k vykonání asistované sebevraždy může být pokládán za nezbytný v demokratické společnosti pro ochranu práv jiných. Na daném rozsudku také vidíme, že široký výklad rozsahu článku 8 ESLP nemusí vždy přinést stěžovateli pozitivní výsledek, a to právě z důvodu volného uvážení, které je ponecháno státům.

Doktrína volného uvážení se také projevila v řadě rozsudků týkající se transsexuálů, kdy ESLP zdůraznil, že i přes aplikaci článku 8, není zásada proporcionality porušena, pokud stát plně neuzná nové pohlaví jedince.⁶² Tento vývoj byl ale porušen v roce 2002 rozsudkem *Goodwin*, kde ESLP konstatoval porušení článku 8, kdy není možné aplikovat volné uvážení státu. Navíc v daném případě nepřevažoval veřejný zájem nad zájmem jednotlivce, který chce plné uznání změny svého pohlaví. V rámci spravedlivé rovnováhy je tedy právo dle Úmluvy jednoznačně na straně stěžovatele.

Lze říci, že se volné uvážení ponechané státu postupem času a v souvislosti s modernizací a vývojem stává okleštěnějším a méně „volným“. Je vždy nutné zájmy pečlivě vážit a prokázat dodržení principu proporcionality.

2.5 Dvoustupňový test aplikovaný ESLP

Ke správné aplikaci článku 8 je nezbytný dvoustupňový test. ESLP

⁶¹ *Jäggi vs Švýcarsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 13. července 2006, stížnost č. 58757/00 a *Phinirikadou vs Kypr*, rozsudek senátu ze dne 20. prosince 2007, stížnost č. 23890/02

⁶² *B. vs Francie*, rozsudek pléna ESLP ze dne 25. března 1992, stížnost č. 13343/87

využívá tento test pokaždé při použití článku 8. V souvislosti s výzkumnou otázkou diplomové práce se bude tento test skládat z následujících otázek: Spadá právo znát svůj původ do působnosti článku 8? Pokud ano, došlo k zásahu do tohoto práva? Pokud k němu došlo, je tento zásah dle článku 8(2) ospravedlnitelný?

Prvním krokem v rámci prvního stupně testu je zjistit, zdali konkrétní stížnost spadá do působnosti článku 8. Zda se v daném případě jedná o možné porušení práva zaručeného článkem 8(1) - jmenovitě soukromého života, rodinného života, obydlí či korespondence. Jak lze dokumentovat na rozsudku *Gaskin*, záleží na stěžovateli, aby definoval zájem ve smyslu článku 8, jehož ochrany se domáhá před ESLP. Na druhou stranu pro tento stupeň testu je důležitý názor ESLP na rozsah a obsah článku 8, tzn. definování jednotlivých složek práva na soukromý a rodinný život. Výčet práv a oblastí, které ESLP do této doby označil jako spadající pod ambit článku 8, byl nastíněn v bodě 3.2. Výše bylo také uvedeno, že ESLP se vyhýbá stanovení přesných pravidel pro interpretaci čtyř základních práv zaručených článkem 8 a určuje použitelnost článku 8 případ od případu a s ohledem na jejich vývoj. V případě, že článek 8 není aplikovatelný, není potřeba přistupovat k druhému stupni. Naopak, pokud ESLP zjistí použitelnost článku 8, musí v rámci prvního stupně testu zodpovědět otázku, jestli státu vyplývá pozitivní povinnost k respektování jedincova práva a zdali tuto povinnost stát splnil.

Druhý stupeň testu představuje zodpovězení otázky, zdali došlo k zásahu do práva garantovaného článkem 8 a pokud ano, zdali tento zásah I) byl v souladu s právem, II) sleduje legitimní cíl a III) byl nezbytný v demokratické společnosti. Prvotně vyvstává otázka, co lze považovat za zásah. I zde je na stěžovateli poskytnout dostatečná fakta dokazující zásah, případně dokázat pravděpodobnost a možnost zásahu. Příkladem z judikatury může být zásah státu do práva na respektování korespondence vězňů. Byť se neprokáže samotný zásah, například v podobě kontrolování korespondence, pro ESLP je dostačující fakt, že národní právo dovoluje otevírání a čtení osobní

korespondence vězňů.⁶³ Stačí tedy, aby národní právo umožňovalo zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života, byť k samotnému zásahu u stěžovatele nedošlo. Pouhá existence takové legislativy znamená nepřetržité a přímé ovlivňování soukromého života jedince. Dalším krokem po zodpovězení, zdali se jednalo o zásah ze strany státu, bude zjištění, zda zásah lze považovat za ospravedlnitelný dle druhého odstavce článku 8.

2.6 Článek 8(2) Úmluvy: Ospravedlnění porušení článku 8(1)

Zásah může být považován za konzistentní s Úmluvou, pouze pokud splňuje kritéria odstavce 2 článku 8. Je důležité zjistit, za jakých okolností bude zásah do práva znát svůj původ, tzn. odepření informací o původu jedince, ospravedlnitelné. Jaké podmínky musí být splněny, aby zásah státu byl v souladu s principem proporcionality a stát nepřekročil své volné uvážení?

První podmínkou je, že zásah musí být v souladu se zákonem. Pokud již tento požadavek není splněn, postačuje tento fakt ke konstatování porušení článku 8. Soulad se zákonem znamená dostatečný právní základ provedeného zásahu. Právo v daném případě musí být dostatečně přesné a obsahovat prostředky ochrany před svévolí veřejných orgánů.⁶⁴ Co je dostatečným právním základem? Některá opatření přijatá veřejnými orgány se neopírají o konkrétní zákonná zmocnění, ale jsou upravena nezávaznými předpisy nebo praxí. Pro ESLP takováto úprava nepředstavuje dostatečný právní základ, a to z důvodu nedostatku jasnosti a závaznosti. ESLP upozornil, že taková opatření by mohla být kdykoliv svévolně měněna. K tomu, aby byl zásah v souladu se zákonem, musí státy kromě právního základu dostát ještě tzv. požadavku předvídatelnosti. Tím je zamýšlena zejména přístupnost zákona dotčeným osobám a dostatečně přesná formulace právních norem, která jim umožňuje

⁶³ *Campbell vs Velká Británie*, rozsudek senátu ESLP ze dne 25. března 1992, stížnost č. 13590/88

⁶⁴ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 26. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

porozumět a předvídat následky plynoucí z jejího porušení. V daném požadavku se promítá i povinnost států zajistit, aby jakékoliv opatření či rozhodnutí přijaté pouze na základě uvážení správních orgánů, bylo přezkoumatelné soudy. Problém správního uvážení se často odráží v rozsudcích ESLP týkajících se péče o dítě, kdy v řadě případů ESLP konstatoval, že národní právo ponechává příliš velký prostor pro rozhodnutí na základě uvážení orgánů péče o dítě.⁶⁵

Pokud je splněn požadavek souladu se zákonem, nastupuje druhá podmínka, kterou je požadavek, aby zásah sledoval legitimní cíl. Přímo odstavec 2 článku 8 obsahuje výčet těchto cílů, jmenovitě jde o národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost, hospodářský blahobyt země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochranu zdraví nebo morálky nebo ochranu práv a svobod jiných. Je na žalovaném státu, aby identifikoval legitimní důvod svého zásahu.

Třetí podmínkou a i závěrečnou fází dvoustupňového testu je, aby zásah byl nutný v demokratické společnosti. Pojem „nutný“ je opět těžko vyjádřitelný. Příliš striktní či naopak velkorysá interpretace tohoto pojmu byla ESLP odmítnuta a ESLP místo toho využívá principu proporcionality. ESLP se zatím nezabýval příliš podrobně charakteristikou demokratické společnosti. Nicméně samotná Úmluva představuje a podporuje ideály a hodnoty demokratické společnosti. K určení, co je nezbytné v demokratické společnosti, bezesporu významně přispívá opět aplikace principu proporcionality, kdy má být dosaženo rovnováhy mezi veřejným zájmem a zájmy jednotlivců.

ESLP svěřuje státům volné uvážení v posouzení otázky, zdali zásah do práv garantovaných článkem 8 je ospravedlnitelný na základě článku 8(2).

⁶⁵ KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family life*. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011]. s. 31. Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

3. STŘET PRÁV CHRÁNĚNÝCH ÚMLUVOU

Konflikt lidských práv je běžnou záležitostí. Lidská práva chrání základní lidské zájmy a hodnoty, které jsou nezbytně plurální a dostávají se do vzájemného konfliktu. Vynucení dodržování lidských práv je podmíněno do značné míry vyřešením konfliktu mezi různými právy a zájmy. Lidská práva chrání jak okrajové zájmy tak i samotnou podstatu práva (inner core). Při balancování mezi dotčenými právy by u obou z nich měla být zachována zejména jejich samotná podstata, aby ani u jednoho z nich nedošlo k jejich zásadnímu porušení.⁶⁶

ESLP ve své judikatuře často upozorňuje na spojení mezi článkem 8 a dalšími ustanoveními Úmluvy. Mnoho práv dle článku 8 jsou právy „civilními“ ve smyslu článku 6, a proto i rozhodnutí o těchto právech musí proběhnout dle postupu, který je v souladu s tímto článkem. ESLP se navíc často setkává s problémem, kdy článek 8 ukládá státu povinnost přijmout určitá opatření k zajištění jím garantovaných práv, ale přitom tato opatření mohou omezovat jiná práva chráněná Úmluvou.

Jedním z příkladů mohou být opatření přijatá k ochraně soukromého života dle článku 8, která mohou limitovat svobodu tisku dle článku 10.⁶⁷ Článek 10(2) navíc odkazuje na dvě omezení svobody projevu, které patří mezi elementy článku 8 a nejsou v něm explicitně zmíněny. Jedná se o ochranu reputace jedince a ochranu před prozrazením důvěrných informací.⁶⁸ V řadě

⁶⁶ BESSON, Samantha. Enforcing the child's right to know her origins: Contrasting approaches under the Convention on the Right of the Child and European Convention on Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 2007, Vol. 21, No. 2, s. 197-156 [cit. 17.6.2011]. s. 148. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

⁶⁷ HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. *Law of the European Convention on Human Rights*. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9, s. 364-365

případů ESLP porovnával svobodu slova a svobodu tisku právě s právem na respektování soukromí.⁶⁹

Klíčovým a velmi zajímavým rozsudkem, kde byl ESLP nucen vážít zcela protichůdné zájmy dvou jedinců v souvislosti s umělým oplodněním, je *Evans vs Velká Británie*⁷⁰. Stěžovatelka a její partner Howard Johnston se v roce 2000 obrátili na kliniku zabývající se umělým oplodněním, protože se jim nedařilo počít potomka přirozenou cestou. Během léčby paní Evans se zjistilo, že trpí zhoubným onemocněním vaječníků a je nezbytné je oba vyoperovat, čímž dojde k její neplodnosti. Pár se proto v roce 2001 rozhodl pro zmrazení embryí, které představovalo jedinou možnost pro pozdější těhotenství paní Evans. Oba partneři poskytli souhlas s takovým postupem a podepsali formulář vyžadovaný britským zákonem o umělém oplodnění a embryologii. Poté co se stěžovatelka podrobila zákroku a stala se neplodnou, došlo k rozchodu páru. Pan Johnston následně odvolal svůj souhlas s použitím nebo dalším skladováním embryí vytvořených užitím jeho gamet a gamet paní Evans. Stěžovatelka v návaznosti na odvolání souhlasu pana Johnstona iniciovala soudní řízení, aby zabránila zničení embryí a dosáhla umělého oplodnění i bez souhlasu svého bývalého přítele. Stěžovatelka neuspěla se svou žalobou ani u národního soudu první instance ani u odvolacího soudu. Soudy argumentovaly, že náleží spíše parlamentu rozhodnout, zda právní úprava umělého oplodnění vyžaduje změnu.

Britská právní úprava umělého oplodnění byla stěžovatelkou napadena u ESLP hned z několika důvodů. Paní Evans se domáhala porušení článku 2, kdy zničení embryí by dle jejího názoru představovalo porušení práva na život,

⁶⁸ DIJK, Pieter; HOOFF, Fried; RIJN, Arjen; ZWAAK, Leo. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006. Chapter 12, Right to Respect for Privacy, s. 663-750. ISBN 90-5095-616-5. str. 665

⁶⁹ *Niemietz vs Německo*, rozsudek senátu ESLP ze dne 16. prosince 1992, stížnost č. 13710/88, *Von Hannover vs Německo*, rozsudek senátu ESLP ze dne 28. července 2005, stížnost č. 59320/00

⁷⁰ *Evans vs Velká Británie*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 10. dubna 2007, stížnost č. 6339/05

a dále porušení jejího soukromého života dle článku 8. Navíc tvrdila i porušení článku 12, tzn. porušení jejího práva na založení rodiny, a článku 14, kdy nutnost trvajících souhlasu muže s umělým oplodněním považovala za diskriminující oproti ženám, které otěhotní přirozeným způsobem a které nejsou povinny respektovat souhlas otce jejich dítěte s pokračováním těhotenství. ESLP v dané věci rozhodoval nejdříve v senátě složeném ze sedmi soudců a poté ve velkém senátě. V obou řízeních rozhodl v neprospěch stěžovatelky ve všech bodech stížnosti. Sřet dvou protichůdných zájmů chráněných Úmluvou byl shledán při posouzení článku 8. Na jedné straně stojí právo stěžovatelky stát se rodičem a na druhé straně právo jejího bývalého přítele rodičem nebýt. Výsledkem řešení takového případu bude vždy situace, kdy právo jednoho z nich bude zcela popřeno. ESLP v dané věci navíc uznal argument Velké Británie, která odůvodnila možnost odepření souhlasu veřejným zájmem, a to zejména právní jistotou. ESLP nicméně vycházel spíše z pozitivní povinnosti státu, nežli z jeho negativní povinnosti. Otázkou zde tedy bylo nalezení rovnováhy mezi soukromým zájmem paní Evans a veřejným zájmem, ale ve své podstatě i nalezení rovnováhy mezi zájmem stěžovatelky a jejího bývalého přítele. ESLP upozornil, že k problematice umělého oplodnění neexistuje jednotný přístup států Úmluvy a není tedy možné vycházet ze společného a státy přijímaného postoje. Z toho důvodu je Velké Británii garantováno volné uvážení a v daném případě velmi široké. ESLP nesouhlasil se stěžovatelkou, že absolutní povaha britského práva, které vyžaduje striktně souhlas muže k umělému oplodnění, je nekonzistentní s článkem 8. Respektování lidské důstojnosti a svobodné vůle, právní jistota a ochrana před svévolí byly shledány ESLP za dostatečně legitimní důvody pro přijetí takto formulované legislativy, a tím pádem nedošlo k porušení článku 8. Při porovnání dvou privátních zájmů, ESLP neshledal, že zájem paní Evans stát se biologickým rodičem převažuje nad právem pana Johnstona na respektování jeho rozhodnutí nemít potomka se stěžovatelkou. Britské právo bylo dostatečně jasné a stěžovatelka byla s možností zpětvzetí souhlasu srozuměna.

Skupina čtyř soudců měla na věc jiný pohled a spatřovala zásah do práva stěžovatelky stát se biologickým rodičem a tím pádem porušení článku 8 a 14. Soudci považovali britskou právní úpravu za nepřiměřenou a zabraňující nalezení spravedlivé rovnováhy mezi rozdílnými právy. Zdůrazňovali, že absolutní povaha britského práva nebere v úvahu okolnosti velmi citlivého a zvláštního případu, jako je tento. Hlavním důvodem jejich opačného postoje byl fakt, že pro stěžovatelku představovalo umělé oplodnění embryem jedinou možnost, jak se stát biologickou matkou. Proto v daném případě soudci považovali její zájem za důležitější a závažnější oproti zájmu pana Johnstona a shledali jednání britských úřadů a soudů jako porušení článku 8.⁷¹

Rozsudek Evans patří k jedněm z nejvíce diskutovaných rozhodnutí ESLP. Je prvním přelomovým rozhodnutím v oblasti umělého oplodnění. Situace, do které se stěžovatelka dostala, byla velice emocionální a složitá. Posuzovat rovnováhu mezi soukromým a veřejným zájmem je jistě těžké, ale stále zde existuje řada vodítek a okolností, které k nalezení rovnováhy pomáhají. V případě zájmu dvou jedinců je situace ještě mnohem složitější. Zdali nutnost souhlasu muže bez možnosti získat jej jiným vhodným způsobem, např. rozhodnutím soudu, je legitimní, může být otázkou v budoucích obdobných rozsudcích. Problémem by jistě bylo, kdy a za jakých okolností má soud nahradit rozhodnutí muže, který nesouhlasí s umělým oplodněním. ESLP v daném případě shledal přístup britského práva jako dostatečně citlivý a opodstatněný, zejména díky tomu, že oba partneři byli s možností vzít souhlas zpět seznámeni ještě před odebráním gamet. Je možné se setkat i se zcela odlišným názorem některých autorů, a to že v daném případě nebylo dotčeno základní právo stěžovatelky být biologickou matkou. Stěžovatelka se ve své podstatě domáhala práva stát se biologickou matkou dítěte pana Johnstona, a takový požadavek stát se matkou konkrétního dítěte

⁷¹ HAMMOND, Natasha. Cardiff Law School. *Case Commentary: Evans vs The United Kingdom* [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: www.ccels.cardiff.ac.uk/archives/issues/2007/hammond.pdf.

nepředstavuje zcela jistě základní lidské právo dle Úmluvy. Z takového úhlu pohledu by tedy vůbec nedošlo ke střetu dvou protichůdných práv.⁷²

⁷² BEN-NAFTALI, Orna; CANOR, Iris. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg. *Evans v. United Kingdom*. App. No. 6339/05. *The American Journal of International Law*. 2008, Vol.102, s. 128-134 [cit. 20.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

4. PRÁVO DÍTĚTE ZNÁT SVŮJ PŮVOD VS PRÁVO RODIČE NA UTAJENÍ IDENTITY

Právo znát svůj původ spadá do širšího práva jedince na identitu. Pro většinu lidí je zcela běžnou záležitostí, že znají své rodiče a další předky. Pro některé jedince je ale taková informace jejich životně důležitým zájmem. Otázka, zda dítě má právo znát svůj původ je záležitostí posledních dvaceti let a zdá se být značně komplikovaná, protože právo znát svůj původ se dostává do konfliktu s řadou práv dalších osob, jakož i s veřejným zájmem či s dalšími zájmy dítěte. Do centra pozornosti se dostávají případy dětí opuštěných, adoptovaných, počatých umělým oplodněním nebo dětí narozených mimo manželství, které mají pouze neúplné nebo žádné údaje o svých biologických rodičích. Lze vyvozovat, že nárůst takových případů je dán pokrokem v biogenetice, kdy dítě může být počato různými způsoby, dále častějším nekonvečním uspořádáním rodiny, ale i vývojem v určování rodičovství na základě vědeckých testů.

Právo znát svůj původ není oslabováno věkem jedince, který usiluje o zjištění svého původu a identity. Nositeli tohoto práva jsou jak děti tak i dospělí. Přístup států k poskytování informací o původu se většinou značně liší. V některých státech je možné získat informace až po dosažení zletilosti, v jiných je přístup umožněn okamžitě bez ohledu na věk.

Stejně jako u ostatních lidských práv je nositelem povinnosti zajistit dodržování práva znát svůj původ stát. Jeho negativní povinností je zdržet se zásahu do práva jedince na svůj původ a svou identitu. Na druhou stranu je pozitivní povinností státu zajistit registraci dítěte po jeho narození, uchování a zpřístupnění veškerých relevantních informací týkajících se jeho původu a tím tedy jeho identity. V řadě případů by se dalo zvažovat, zdali negativní či pozitivní povinnost při zajištění práva znát svůj původ nemají i jiní jedinci, např. matka dítěte, která by měla poskytnout informace o původu dítěte při jeho narození. Nicméně stále se vychází pouze z povinnosti státu, který má

zajistit dodržování takového práva a ochránit ho před porušením jak ze strany státních úřadů tak i ze strany ostatních jedinců.

Je třeba podotknout, že právo znát svůj původ a tedy i své rodiče v sobě nezahrnuje právo být se svými rodiči. Zajištění takového práva by bylo pro stát nesmírně náročné a v důsledku nemožné.

4.1 Úmluva o právech dítěte

Právo dítěte znát svůj biologický původ odráží právní emancipaci dítěte, kterou zajišťuje Úmluva o právech dítěte, a také reflektuje moderní vývoj k větší jistotě a dostupnosti vědeckých testů pro prokázání otcovství.⁷³ Úmluva o právech dítěte byla přijata dne 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN a je prvním uceleným, závazným dokumentem, který se týká ochrany dětí a jejich práv. V současné době je ratifikována téměř všemi státy světa, tedy 193 státy. Dohled nad jejím dodržováním náleží Výboru pro práva dítěte OSN. Její interpretace a použití bylo naopak svěřeno ESLP. Tento dokument, jako jediný, vymezuje v článku 3 princip nejlepšího zájmu dítěte, který jinde není zakotven, a dále nově přináší v článku 7 a 8 právo dítěte na identitu, jmenovitě právo dítěte znát, pokud je to možné, svůj původ a právo na totožnost. Právě tyto práva dítěte se mohou dostat do rozporu s právy rodičů dítěte, zejména s právem matky na soukromí, tzn. s právem matky utajit svou totožnost. Úmluva o právech dítěte striktně dává přednost právu dítěte znát svůj původ před právem matky zůstat utajena. Tak daleko právo matky na soukromí nemůže dosahovat. Stát, který je Úmluvou o právech dítěte vázán, má povinnost uchovávat informace o původu dítěte a následně k nim umožnit přístup.

⁷³ BLAUWOLF, Richard J. Tracing down the historical development of the legal concept of the right to know one's origins. Has „to know or not to know“ ever been the legal question?. *Utrecht Law Review*. 2008, Vol. 4, Issue 2, s. 99-116, s. 100 [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

Dalším mezinárodním dokumentem zajišťující ochranu dětí je Haagská úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení přijatá v roce 1993, která se dotýká práva adoptovaných dětí znát svůj původ.

4.2 Právo dítěte znát svůj původ v judikatuře ESLP

Judikatura ESLP prodělala v dané věci vývoj, až dospěla k postupnému uznání práva znát svůj původ v souvislosti s článkem 8 a článkem 14⁷⁴ Úmluvy. Nicméně stále zde přetrvávají jisté rozpory.

Právo dítěte znát svůj původ se může dostat do konfliktu s řadou práv dalších osob. Zejména půjde o práva biologické matky zůstat v utajení, práva biologického otce na vztah k dítěti, práva manžela matky na popření otcovství daného na základě domněnky a práva adoptivních rodičů či dárce gamet. ESLP se v těchto situacích snaží nalézt rovnováhu mezi takovými konfliktními zájmy a právy. Ve své judikatuře jasně ukázal, že právo jedince znát svůj původ nevnímá jako absolutní. Vždyť i samotný článek 8(2) stanoví možnost omezit toto právo, pokud se dostane do konfliktu s jinými právy. Právě z tohoto ustanovení vyplývají pro ESLP i základní principy, jak nalézat rovnováhu mezi protichůdnými zájmy a právy. Těmito principy jsou zákonnost, existence práva či zájmu jiného jedince a proporcionalita. Často je také zohledňováno respektování samotné podstaty daného práva.⁷⁵ Při projednávání případů týkajících se práva znát svůj původ se ESLP navíc často odvolává na doktrínu volného uvážení, která ponechává široký prostor pro různorodý přístup jednotlivých států.

⁷⁴ Článek 14 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod: „Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“ [cit. 15.7.2011] Dostupný z WWW: www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D.../0/CZE_CONV.pdf

⁷⁵ BESSON, Samantha. Enforcing the child's right to know her origins: Contrasting approaches under the Convention on the Right of the Child and European Convention on Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 2007, Vol. 21, No. 2, s. 137-159 [cit. 17.6.2011]. s. 150. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

Je jasně vidět zásadní rozdíl oproti dikci Úmluvy o právech dítěte, kde je dána prioritá právu dítěte znát svůj původ. Přístup ESLP se jeví z mnoha pohledů jako pružnější a lépe odpovídající okolnostem a potřebám konkrétního případu. Může se totiž například ukázat, že dítě bude lépe chráněno, pokud nebude znát určitá fakta o svém biologickém původu. Na druhou stranu problémem při nacházení rovnováhy je fakt, že často jsou práva stejné hodnoty nebo dokonce zcela stejná na obou stranách sporu.

Následující rozbor stěžejních rozsudků ESLP se pokusí o zodpovězení výzkumné otázky diplomové práce, a to: Jakým způsobem ESLP vnímá a řeší střet práva dítěte znát svůj původ s právem rodiče na zachování identity. K co nejrealnějšímu nastínění přístupu ESLP v řešení střetu těchto dvou zájmů, je třeba při rozboru rozsudků zodpovědět následující dílčí otázky:

1. Je právo znát svůj původ chráněno článkem 8, a pokud ano, potom spadá toto právo pod pojem rodinného či soukromého života?

2. Dostál stát své negativní povinnosti nezasahovat do práv chráněných článkem 8? a měl stát na druhou stranu také pozitivní povinnost zasáhnout a zajistit jedinci právo získat informace o svém původu a identitě či naopak zajistit rodiči utajení jeho identity?

3. Nepřekročil stát své volné uvážení, pokud zabránil zjištění informací o původu jedince? a dodržel požadavek proporcionality a vážil takové právo správně a dostatečně s právy jinými či s veřejným zájmem?

4. Pokud došlo k zásahu do práva jedince znát svůj původ či práva rodiče na utajení identity, byl takový zásah ospravedlnitelný, tzn. splňuje takový zásah podmínky dle článku 8(2)?

4.2.1 Rozsudek Gaskin

Rozsudek *Gaskin vs Velká Británie* ze dne 7. července 1989 představuje první stěžejní rozsudek v této oblasti a ESLP v něm poprvé odvodil právo znát svůj původ přímo z článku 8 Úmluvy.

Britský občan Graham Gaskin byl jako dítě umístěn do náhradní péče, kde zůstal až do své dospělosti. Pan Gaskin tvrdil, že po dobu náhradní péče, která probíhala i v pěstounských rodinách, byl zneužíván a požadoval zpřístupnění důvěrných informací o tom kde a kým o něj bylo pečováno, aby mohl překonat své psychické problémy a dozvědět se o své minulosti. Úřad sociální péče v Liverpoolu, u kterého se záznamy nacházely, umožnil panu Gaskinovi pouze částečný přístup k informacím o jeho raném dětství. Jako důvod zákazu zveřejnit zbytek záznamů úřad uvedl povinnost zachovat důvěrné údaje o jiných osobách. Pan Gaskin poté inicioval zahájení řízení o náhradu škody proti danému úřadu. Soud v dané věci vážil proti sobě veřejný zájem na zachování efektivního systému náhradní péče a na druhé straně soukromý zájem žalobce na získání přístupu k záznamům o jeho případě. Rozhodl, že zachování důvěrnosti dokumentů je nezbytné pro řádné fungování veřejného systému náhradní péče. S informacemi v sociálním systému je nakládáno s nejpřísnější důvěrností a jejich odhalení by ohrozilo celý systém, protože relevantní osoby by nebyly napříště ochotny informace poskytovat. Odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil s tím, že přístup k takovým záznamům by podryval britský systém založený na důvěrném uchování informací poskytnutých ze strany veřejnosti.

Pan Gaskin předložil svou stížnost Komisi v roce 1983, která v roce 1986 rozhodla o její přípustnosti z hlediska článku 8 a 10 Úmluvy. Proti tomu argumentovala vláda Velké Británie, že daný požadavek nepředstavuje součást stěžovatelova práva na soukromý život. ESLP se ztotožnil s názorem Komise o přípustnosti stížnosti jako spadající do působnosti článku 8. Záznamy jednoznačně obsahovaly osobní informace o stěžovatelově dětství, vývoji a minulosti, a proto souvisí s jeho právem na respektování soukromého a rodinného života. Ve zprávě Komise byl zmíněn dřívější rozsudek *Leader* z roku 1987, který měl demonstrovat, že i v případě Gaskin došlo k zásahu do práva dle článku 8. ESLP nicméně souhlasil s vládou Velké Británie, že oba případy se liší. V rozsudku *Leander* šlo o porušení negativní povinnosti státu nezasahovat svévolně do jedincova práva chráněného článkem 8. Naopak pan

Gaskin svou stížností napadl pochybení státu zajistit mu nerušený přístup k informacím, domáhal se tedy splnění pozitivní povinnosti státu. Komise a poté ESLP tedy v rámci prvního stupně testu, který zajišťuje řádnou aplikaci článku 8 Úmluvy, konstatovaly jeho aplikovatelnost a v dalším stupni se ESLP zabýval otázkou, zdali jednání Velké Británie představuje porušení pozitivní povinnosti vyplývající z článku 8 Úmluvy.

Zdali pozitivní povinnost Velké Británie existuje či nikoliv, ESLP zkoumal z hlediska dosažení spravedlivé rovnováhy mezi obecným zájmem společnosti a zájmem jedince. ESLP stejně jako Komise považoval důvěrnost záznamů za možnou garanci efektivního systému péče o děti, tedy za legitimní cíl dle článku 8(2). Velká Británie argumentovala, že právní předpisy na jedné straně zaručují, až na jisté výjimky, možnost získat přístup k záznamům o době v náhradní péči. Na druhou stranu ale také respektují ochranu údajů osob, které takové záznamy poskytly. Navíc zdůraznila, že odhalení záznamů není zcela znemožněno, ale je vázáno na souhlas poskytujících osob. Liverpoolský úřad v daném případě kontaktoval osoby, které poskytly informace týkající se pana Gaskina, a snažil se získat jejich souhlas se zproštěním mlčenlivosti. Vzhledem k tomu, že pouze 19 ze 46 takových osob souhlasilo, panu Gaskinovi mohla být zpřístupněna pouze část dokumentů. Tento přístup napadl pan Gaskin, podle něhož nebylo jasné jak a kdy bylo rozhodnuto o důvěrnosti těchto záznamů, zdali podmínka tajnosti byla již předpokladem poskytnutí informace anebo zdali o důvěrnosti bylo rozhodnuto ex post. Navíc pan Gaskin upozornil, že není vždy možné získat od určitých osob jejich souhlas, například nelze osobu vypátrat či při společném poskytnutí informace od více osob někdo souhlas k odtajnění poskytne a jiný nikoliv.

ESLP nakonec rozhodl o porušení článku 8. Zájem stěžovatele na získání informací nutných k porozumění jeho dětství a raného vývoje označil za životně důležitý zájem chráněný Úmluvou (vital interest). Britský systém, který vázal zpřístupnění informací na souhlas osoby poskytující informaci, mohl být považován za slučitelný s článkem 8 Úmluvy. ESLP se zde opřel zejména o volné uvážení státu, které je v dané oblasti široké. Porušení

stěžovatelova práva na respektování soukromého života však ESLP spatřoval v neexistenci nezávislého orgánu, na který by se pan Gaskin mohl obrátit a který by byl kompetentní k udělení souhlasu namísto osoby, která záznamy poskytla. Tím dle ESLP Velká Británie nedostála dodržení principu proporcionality. Tento postoj ESLP nebyl přijat jednoznačně a skupina pěti soudců považovala britský systém za dostatečně spravedlivý a neztotožnila se s porušením článku 8.⁷⁶

Jak bylo výše zmíněno rozsudek Gaskin představuje určitý odrazový můstek pro další rozsudky ESLP týkající se práva znát svůj původ. Zajímavostí tohoto případu je, že pan Gaskin v daném případě znal své biologické rodiče. Tento rozsudek tedy rozšiřuje právo znát svůj původ i na informace, které povedou k poznání a porozumění dětství a minulosti jedince. Nevšední názor při posuzování stížnosti pana Gaskina zastávala Komise. Ta v daném případě kladla váhu na věk stěžovatele, který se informací o svém původu domáhal.⁷⁷ Rozlišila mezi situací, kdy se pan Gaskin domáhal přístupu k informacím o svém původu jako dospělý, a situací, kdy by se jich domáhal jako dítě. Pokud by se informací domáhal jako dítě, bylo by jejich uchování v tajnosti odůvodněno ochranou jeho zájmů. Naopak po uplynutí tolika let a při dosažení jeho dospělosti takový důvod není opodstatněný. ESLP se k otázce věku stěžovatele nevyjádřil. Jak lze ale vypožorovat z následné judikatury, věk již při rozhodování případů ohledně práva znát svůj původ nehraje roli.⁷⁸ Rozsudek Gaskin lze považovat za první uznání práva znát svůj původ. ESLP zde zůstal u konceptu širokého volného uvážení na straně státu, ale na druhou stranu jasně vymezil, že je třeba dodržovat požadavek proporcionality, který by v daném případě byl splněn zřízením nezávislé instituce rozhodující o přístupu k informacím. V dalších rozsudcích této problematiky navázal v řadě otázek právě na své rozhodnutí Gaskin.

⁷⁶ *Joint opinion of judges Ryssdal, Cremona, Golcuklu, Matscher and Sir Vincent Evans*

⁷⁷ Zpráva Komise ze dne 13. 11. 1987, bod 89

⁷⁸ *Jäggi vs Švýcarsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 13. července 2006, stížnost č. 58757/00, bod 40

4.2.2 Rozsudek Mikulić

Rozsudek *Mikulić vs Chorvatsko* byl prvním rozsudkem, který se týkal učení otcovství.

Řízení před ESLP začalo stížností ze dne 9. října 1999, podanou chorvatskou nezletilou občankou Montanou Lorenou Mikulić. Stěžovatelka tvrdila, že z důvodu nepřiměřené délky řízení o určení otcovství před chorvatským soudem došlo k zásahu do jejího práva na respektování soukromého a rodinného života, domáhala se tedy jak porušení práva na spravedlivý proces dle článku 6 tak i porušení článku 8 Úmluvy.

Stěžovatelka se narodila roku 1996 jako mimomanželské dítě. Rok po jejím narození ona a její matka podaly civilní žalobu proti panu H.P. za účelem určení otcovství. H.P. argumentoval, že matka stěžovatelky měla v relevantním čase poměr i s jinými muži a navrhl vyslechnutí svědků. Chorvatský soud nařídil provést DNA testy u pana H.P. Celkem šestkrát během necelých čtyř let byly DNA testy naplánovány, ale pan H.P. se vždy omluvil, popř. vůbec nereagoval. Z toho důvodu soud vydal rozhodnutí o určení otcovství pana H.P. a přiznal stěžovatelce nárok na výživné. Toto rozhodnutí ale bylo vyvráceno odvolacím soudem a věc byla vrácena soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. Odvolací soud rozhodl, že určení otcovství nemůže být postaveno pouze na faktu, že žalovaný se vyhýbá DNA testům. V době, kdy se stěžovatelka obrátila na ESLP, nebylo ve věci stále rozhodnuto a řízení neustále probíhalo.

Porušení práva na respektování soukromého a rodinného života spatřovala stěžovatelka v nejistotě o své identitě, ve které byla ponechána po nepřiměřeně dlouhou dobu z důvodu nečinnosti vnitrostátních soudů a úřadů. Naopak chorvatská vláda argumentovala, že délka řízení o určení otcovství nespadá do působnosti článku 8. ESLP odkázal na svá dřívější rozhodnutí, která se podobaly věci Mikulić a ve kterých rozhodl o aplikovatelnosti článku

8.⁷⁹ Rodinný život nezahrnuje pouze vztahy vznikající na základě manželství, ale týká se i jiných rodinných vazeb, které se projevují svou dostatečnou stálostí.⁸⁰ Daný případ se nicméně od těchto dřívějších rozhodnutí liší tím, že zde doposud nebyl založen a navázán žádný rodinný vztah mezi stěžovatelkou a jejím údajným otcem. Zde je významné určení ESLP, že být takovému vztahu nemůže být poskytnuta ochrana z hlediska rodinného života, článek 8 poskytuje ochranu i respektování soukromého života.⁸¹ Právě pojem soukromého života v sobě může zahrnovat i aspekty fyzické a sociální identity jedince a také do něj spadá právo navazovat vztahy s jinými lidmi. Ve prospěch aplikovatelnosti článku 8 z důvodu ochrany soukromého života také svědčí rozhodnutí *Gaskin*, kde ESLP jasně ukázal podstatnost informací o identitě, tzn. o původu a totožnosti jedince, pro formování jeho osobnosti. Určení právního vztahu mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho biologickým otcem bude tedy spadat pod pojem soukromého života. V případě *Mikulić* je jasné přímé spojení mezi určením otcovství a soukromým životem stěžovatelky. Otázka aplikovatelnosti článku 8 tedy byla ESLP vyřešena kladně.

Stěžovatelka napadla nečinnost státních orgánů při zajištění odpovídajících opatření k určení otcovství. Poukázala tedy na nedodržení pozitivní povinnosti státu. ESLP, podobně jako v jiných případech, i zde konstatoval, že hranice mezi negativní a pozitivní povinností státu není přesná a při určení, o jakou povinnost se jedná, je nutné vycházet ze spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými zájmy.⁸² Úkolem ESLP v daném případě je určit, zdali Chorvatsko dostalo naplnění své pozitivní povinnosti. Chorvatská úprava poskytovala jedinou možnost určení otcovství, pokud dojde k jeho popření ze

⁷⁹ *Rasmussen vs Dánsko*, rozsudek senátu ze dne 28. listopadu 1984, stížnost č. 8777/79, *Keegan vs Irsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. května 1994, stížnost č. 16969/90

⁸⁰ *Kroon a ostatní vs Nizozemí*, rozsudek senátu z 27. října 1994, stížnost č. 8535/91

⁸¹ *Mikulić vs Chorvatsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 7. února 2002, stížnost č. 53176/99, bod 52

⁸² *Mikulić vs Chorvatsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 7. února 2002, stížnost č. 53176/99, bod 58

strany domnělého otce. Tou je občanskoprávní žaloba před civilním soudem. Problém představuje neexistence vnitrostátních donucovacích prostředků, které by zajistily, že se domnělý otec podrobí DNA testu, tak jak mu bylo nařízeno soudem. Stejně tak neexistovalo žádné ustanovení národního práva upravující následky takového nedodržení ze strany povinného.

ESLP stejně jako odvolací soud nepovažoval za možné určit otcovství pouze na základě uvážení soudu, pokud se žalovaný nedostavil k DNA testům. Dále poukázal na chybějící procesní opatření, která by zabránila H.P. ve stěžování řízení. ESLP v daném případě hodnotil dodržení pozitivní povinnosti státu podobně jako v rozsudku *Gaskin*. Chorvatský systém mohl být ve své podstatě v souladu s článkem 8 a povinnostmi z něho plynoucími. Ale i zde došlo k porušení článku 8 v důsledku neexistence donucujícího procesního prostředku k zajištění DNA testů a v neexistenci jiných alternativních opatření, které by umožnily nezávislému orgánu rozhodnout o určení otcovství. V tomto případě tedy nebyla naplněna pozitivní povinnost Chorvatska respektovat soukromý život stěžovatelky a Chorvatsko porušilo článek 8 Úmluvy.

I v tomto rozsudku ESLP označil zájem stěžovatelky na zjištění totožnosti jejího biologického otce jako „životně důležitý zájem“, byť v jiném sociálním kontextu než v rozsudku *Gaskin*.

Ve věci *Mikulić* bylo rozhodnuto jednomyslně celým senátem ESLP. Tento rozsudek je signifikantní zejména ze dvou důvodů. Za prvé výslovně uznává určení otcovství za významnou otázku pro vývoj individuality jedince. Za druhé stanovuje zásadní omezení volného uvážení státu v řízeních o určení otcovství, kdy státy jsou povinny zajistit efektivní právní systém.⁸³ ESLP se ve své argumentaci opět odvolal na volné uvážení státu, kdy stát má rozhodnout, v jakých případech a za jakých okolností ochrana třetích osob převáží nad zájmem jedince znát svůj původ. Nicméně rozhodl, že neexistence procesního

⁸³ BLAUWOLF, Richard J. Tracing down the historical development of the legal concept of the right to know one's origins. Has „to know or not to know“ ever been the legal question?. *Utrecht Law Review*. 2008, Vol. 4, Issue 2, s. 99-116, s. 107 [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heionline.org>

donucovacího prostředku znamená nedodržení požadavku proporcionality, a to jak z hlediska článku 8 tak i článku 6. Státy tedy nejsou zcela volné ve svém uvážení ohledně prostředků a legislativy k prokázání otcovství. Zajímavé je, že ESLP nejudikoval, že ke splnění pozitivní povinnosti státu a tedy vynucení práva znát svůj původ je třeba zajistit povinné testování pomocí DNA, ale ani takovou legislativní úpravu nepopřel. Dá se tedy vyvodit, že dle názoru ESLP stát splní požadavek proporcionality a procesní ekonomiky, pokud nepříznivě zasáhne proti domnělému otci, který odmítá podstoupit testy.⁸⁴ Je ovšem otázkou, zdali se pak nesetkáme s podobným případem před ESLP, kdy otec bude tvrdit zásah do svého práva na respektování soukromí.

4.2.3 Rozsudek Odiévre

Tento rozsudek si zaslouží detailnější rozbor. Jedná se o rozhodnutí, které bylo velmi kritizováno, diskutováno a do určité míry je tento rozsudek v současné době již překonán.

Stěžovatelka Pascale Odiévre se narodila v roce 1965 v Paříži. Její matka využila možnosti porodit utajeně a vzdala se své dcery. Ve věku čtyř let byla stěžovatelka osvojena manželé Odiévre, jejichž jméno i v dospělosti používá. Ve věku pětadvaceti let se začala zajímat o svůj původ a francouzské úřady jí umožnily přístup pouze k informacím neumožňujícím identifikaci své biologické rodiny. Z těchto dokumentů také zjistila, že má tři bratry, a proto se domáhala zpřístupnění důvěrných informací o jejím narození a o její rodině. Takový přístup jí nebyl umožněn, protože francouzské právo neumožňuje odhalení záznamů o biologické matce, pokud při porodu bylo matkou vyžádáno utajení jejích osobních údajů. Z důvodu nemožnosti zjistit údaje o své biologické rodině se stěžovatelka obrátila na ESLP a domáhala se porušení článku 8 a 14 Úmluvy. Tvrdila zejména, že odepření přístupu ji zbavilo příležitosti rekonstruovat její minulost.

⁸⁴ BLAUWOLF, Richard J. Tracing down the historical development of the legal concept of the right to know one's origins. Has „to know or not to know“ ever been the legal question?. *Utrecht Law Review*. 2008, Vol. 4, Issue 2, s. 99-116, s. 108 [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

ESLP se zabýval nejdříve aplikovatelností článku 8. Vzhledem k tomu, že zjištění informací je důležité pro osobní vývoj stěžovatelky, konstatoval aplikovatelnost článku 8 z hlediska soukromého života, nikoliv rodinného. Rodinný život stěžovatelky se dle ESLP odehrával v její adoptivní rodině. Stejně jako v rozhodnutí *Gaskin a Mikulić* i zde ESLP shledal získání informací o osobní identitě jako životně důležitý zájem jedince. Každý je dle ESLP oprávněn znát svou minulost a nemožnost získat takové informace může být přičítána státu jako porušení článku 8.

Stěžovatelka tvrdila, že Francie pochybila v respektování jejího soukromého a rodinného života, protože právní systém založený na důvěrnosti osobních údajů nedovoluje zjistit původ biologické matky a navázat tak vazby s pokrevními příbuznými. Stěžovatelka namítala, že francouzské právo umožňuje matce být jediným rozhodcem o tom, zda takto důležité informace budou odhaleny či nikoli. Své tvrzení opírala o rozsudek *Gaskin* a domnívala se, že stát by měl zajistit mechanismus či nezávislou instituci, která posoudí, zda souhlas se zpřístupněním informací nebyl odepřen bezdůvodně. Naopak francouzská vláda namítala, že informace, kterých se stěžovatelka domáhá, se týkají identity jejich pokrevních příbuzných, spíše než její fyzické a sociální identity, a tedy jejího soukromého života. Dále také Francie argumentovala, že pouhé genetické pouto nestačí ke konstatování existence rodinného vztahu mezi stěžovatelkou a její matkou.

ESLP zde musel vážit dva protichůdné zájmy. Na jedné straně právo dítěte znát svůj původ a jeho životně důležitý zájem na osobním vývoji a na druhé straně zájem ženy porodit anonymně v odpovídajícím zdravotním zařízení. ESLP neopomenul ani ochranu třetí strany, zejména adoptivních rodičů a členů biologické rodiny matky. Zpřístupnění informací o narození stěžovatelky by mohlo znamenat také ohrožení jejich soukromého a rodinného života. Navíc Francie argumentovala veřejným zájmem jako legitimním cílem k ospravedlnění možného porušení článku 8(1). Francouzská legislativa měla za úkol chránit zdraví matky a dítěte při porodu a zabránit vysokému a zbytečnému počtu potratů a jinému nezákonnému opuštění dětí po porodu.

ESLP ve svém rozsudku z 13. února 2003 neshledal porušení článku 8. Konstatoval, že obdobně jako v oblasti umělého oplodnění ani zde neexistuje jednotný přístup členských států a praxe a tradice každého z nich je zcela rozdílná. Francouzská právní úprava se může zdát ojedinělá, ale jsou i jiné státy, které dovolují anonymní porody. ESLP tedy překvapivě oproti své dřívější judikatuře⁸⁵ neshledal překročení volného uvážení ze strany Francie, naopak vnímal její přístup jako spravedlivý k oběma protichůdným zájmům. Navíc právo na život garantované článkem 2 Úmluvy má dle ESLP vyšší hodnotu než právo znát svůj původ. Francouzská legislativa tuto hierarchii práv dodržela a snažila se zajistit zejména ochranu života a zdraví.⁸⁶ ESLP také konstatoval, že mu nepřísluší soudit, jaký je nejlepší systém k vážení opačných zájmů. Jeho úkolem je pouze posoudit, zda je francouzský systém akceptovatelný, a takovým jej také shledal.

Rozsudek *Odièvre* vyvolal u odborné veřejnosti celou řadu reakcí. ESLP rozhodl nepatrnou většinou deseti soudců ku sedmi. Zajímavou kritiku nalezneme v nesouhlasném stanovisku sedmi disentujících soudců.⁸⁷ Tito soudci podrobili kritice hned několik argumentů použitých v rozsudku velkého senátu. Zejména považovali argument ochrany práva na život za nepodložený. Jak je zmíněno výše, anonymní porod se zřídka vyskytuje v jiných státech a tvrzení, že pokud není legislativně zakotven, úcta k životu není zajištěna, je neudržitelné. Nadřazovat právo na život má dle těchto soudců pouze zakrýt nedostatečné posouzení a vážení konkurenčních práv a zájmů.⁸⁸ Navíc neexistují žádné spolehlivé údaje potvrzující, že bez anonymních porodů by se počet potratů navýšil. Zajímavě se disentující soudci vyjádřili také k problému

⁸⁵ *Mikulić vs Chorvatsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 7. února 2002, stížnost č. 53176/99

⁸⁶ *Odièvre vs Francie*, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 13. února 2003, stížnost č. 42326/98, bod 45

⁸⁷ *Joint Dissenting Opinion of judges Wildhaber, Sir Nicolas Bratza, Bonello, Loucaides, Cabral Barreto, Tulkens and Pellonpaa*

⁸⁸ CALLUS, Thérèse. *Tempered Hope? a Qualified Right to Know One's Genetic Origin: Odièvre vs France. The Modern Law Review Limited 2004.* 2004 s. 658-659, s. 664 [cit. 19.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heionline.org>

nalezení rovnováhy mezi protichůdnými zájmy. Dle jejich názoru v případě francouzské legislativy nebylo možné ani jednotlivé zájmy posoudit a vážit proti sobě, protože pokud matka vetovala zpřístupnění informací, nebyla žádná možnost, jak zjistit identitu rodiny dítěte a tím tedy i jeho původ. Disentující soudci doslova uvedli, že „matka má právo přivést na svět trpící dítě a nechat ho v celoživotní nevědomosti.“⁸⁹ I když Francie v roce 2002 zřídila Národní radu pro přístup k informacím o původu osob, nedošlo k žádné změně. Pokud matka neposkytla informace nebo odmítla jejich zpřístupnění dítěti, Národní rada byla povinna její přání respektovat. Dále je dle jejich názoru otázkou, zda oproti rozhodnutí většiny soudců ESLP, zásah do soukromého života třetí strany nebude představovat fakt, že jedinci dotčení danou situací nemají díky francouzské legislativě šanci se o sobě dozvědět a získat tak informace o svých příbuzných. Navíc v daném případě vůbec nebylo zjištěno, že i po tolika letech by biologičtí rodiče byli proti tomu, aby stěžovatelka získala informace o jejich identitě.

Oprávněnou kritikou prošlo i stanovisko ESLP k volnému uvážení Francie, ve kterém se ESLP odklonil od svých dřívějších rozsudků *Gaskin* a *Mikulić*, kde volné uvážení omezil požadavkem existence nezávislé instituce. Soudce Rozakis, který se jinak ztotožnil s rozhodnutím velkého senátu, ve svém souhlasném stanovisku považuje volné uvážení svěřené Francii za příliš neomezené. Podotýká, že ESLP se měl raději zaměřit na nalezení rovnováhy mezi omezeným prostorem pro volné uvážení Francie a požadavkem nezbytnosti v demokratické společnosti dle článku 8(2) Úmluvy. Disentující soudci také napadli argument ESLP, že volné uvážení Francie je dáno neexistujícím konsensem členských států k dané problematice. Jak zdůraznili, je možné najít řadu mezinárodních instrumentů jako je např. Úmluva o právech dítěte, které státy přijaly a které vyjadřují jejich společný postoj.

⁸⁹ *Joint Dissenting Opinion of judges Wildhaber, Sir Nicolas Bratza, Bonello, Loucaides, Cabral Barreto, Tulkens and Pellonpää*: „The mother thus has a discretionary right to bring a suffering child into the world and to condemn it to lifelong ignorance.”

Jak bylo výše naznačeno, ESLP překvapivě odlišil případ *Odiévre* od rozsudků *Gaskin a Mikulić*. Přístup k informacím o době dítěte v náhradní péči či prokázání otcovství se dle ESLP liší od případu *Odiévre*, kdy se adoptované dítě snaží vypátrat identitu své biologické matky. Základním rozdílem pro ESLP byl fakt, že stěžovatelka byla ve věku čtyř let adoptována, měla tedy svou rodinu, a proto hledání biologické matky považoval ESLP do určité míry za nadbytečné a pro stěžovatelku neúčinné. Tento názor nezastávala odborná veřejnost ani skupina disentujících soudců, která podotkla, že i adoptovaní jedinci mají potřebu najít své biologické rodiče a neznalost takové informace je může poznamenat. Je zvláštní, že ESLP rozhodl jinak oproti rozhodnutí *Gaskin*, kde se jednalo o přístup k informacím z doby náhradní péče. V tomto rozsudku ESLP označil tyto informace za důležité k porozumění jeho dětství a raného vývoje, i přesto že své rodiče stěžovatel znal. Je tedy překvapivé, že v daném případě nepovažoval ESLP zájem na zjištění informací o biologických rodičích za stejně důležitý či dokonce důležitější pro identitu stěžovatelky než v předchozích rozsudcích.

Rozsudek *Odiévre* vyvolal diskusi o anonymních porodech, zdali jejich legislativní zakotvení je pro ochranu života a zdraví matky a dítěte správné či nikoli. Na takovou otázku je velice těžké najít odpověď. Je možné spekulovat, jaké důsledky by mělo, pokud by Francie upustila od legislativně zakotvených anonymních porodů. Ovšem i když se odpoutáme od této debaty, znamenal rozsudek *Odiévre* zásadní a překvapivý odklon od dřívější judikatury ESLP v mnoha ohledech. Zejména se jednalo o neomezené volné uvážení ponechané státu, ESLP také jinak hodnotil právo znát svůj původ, pokud se jednalo o adoptovanou stěžovatelku, která měla svou rodinu. Dále by se dalo říct, že bez zásadní snahy nalézt rovnováhu upřednostnil právo matky na anonymitu před právem dítěte znát svůj původ. Samozřejmě právo na život je v hierarchii lidských práv výše postavené a je třeba jej chránit přísněji, nicméně se nabízí otázka, zda francouzská legislativa je ta správná k jeho ochraně. Absolutní právo matky na zachování své anonymity se zdá příliš tvrdé a neúměrné vůči právu dítěte znát svůj původ. Přístup zakotvený v rozsudcích *Gaskin a Mikulić*,

kde ESLP vyžadoval nezávislý orgán, který rozhodne o zpřístupnění důvěrných a tajných informací, by mohl bez problémů fungovat i zde. Vždyť v řadě případů se stěžovatelé domáhají takových informací ne z pouhé zvědavosti, ale z vážných důvodů majících dopad na jejich zdraví a další psychický vývoj.

4.2.4 Rozsudek Jäggi

ESLP v rozhodnutí *Jäggi vs Švýcarsko* z roku 2006 zareagoval na ostrou kritiku rozsudku *Odièvre*, zaujal zde jiný postoj a snažil se o přesnější uvážení práva znát svůj původ. Zcela zřetelně se ESLP v řadě svých argumentů vrací k rozsudku *Mikulić*, který předcházel rozporuplnému rozhodnutí *Odièvre*.

ESLP v daném rozhodnutí konstatoval, že právo na identitu, resp. právo znát svůj původ, tvoří nedílnou součást práva na respektování soukromého života, a proto stát musí při jeho střetu s jiným právem důkladně práva porovnat a vážit.⁹⁰ Stěžovatel se narodil roku 1939 v Ženevě a za otce byl jeho matkou uveden pan A.H., ale švýcarské právo té doby umožňovalo vyvrátit otcovství pouhým tvrzením, že i jiný muž by mohl být otcem dítěte. Ve stejném roce, kdy byla tato právní úprava změněna, pan A.H. zemřel. Pan Jäggi se ve věku 67 let obrátil na ESLP z důvodu, že švýcarské úřady mu neposkytly vzorek DNA jeho zemřelého domnělého otce.

Stejně jako v případě *Mikulić* i zde se jednalo o dítě narozené mimo manželství, a proto i zde ESLP potvrdil, že určení právního a biologického vztahu dítěte s domnělým otcem, spadá pod pojem soukromého života. Daný případ byl zvláštní v tom, že zde nešlo jednoznačně o střet práva dítěte znát svůj původ a práva rodiče na utajení identity. Jednalo se o střet práva znát svůj původ s právem na úctu k zemřelým a s veřejným zájmem na zachování právní

⁹⁰ *Jäggi vs Švýcarsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 13. července 2006, stížnost č. 58757/00, bod 37: The Court considers that the right to an identity, which includes the right to know one's parentage, is an integral part of the notion of private life. In such cases, particularly rigorous scrutiny is called for when weighing up the competing interests

jistoty.⁹¹ Navíc ESLP rozhodl, že v případě zemřelého nedojde k zásahu do jeho soukromého života, pokud bude DNA test proveden. ESLP i zde nezapomněl zmínit ochranu třetích osob, které by mohly být exhumací za účelem získání DNA vzorku dotčeny, ale podotkl, že žádný z příbuzných neměl námitky pro exhumaci. Tento rozsudek je oproti dřívějším rozhodnutím významný také v tom, že ESLP jasně konstatoval, že právo znát svůj původ a své předky nezáleží na věku jedince. ESLP dokonce argumentoval, že se zájem jedince na vypátrání svého rodiče nevytrácí spolu s věkem, ale spíše obráceně. Ani fakt, že stěžovatel byl schopen rozvinout svou osobnost bez jistoty, jaká je identita jeho biologického otce, nesnižuje váhu jeho zájmu znát svůj původ.⁹² Zejména v rozhodnutích *Gaskin* a *Odièvre* hrál věk stěžovatele podstatnou roli pro rozhodnutí ESLP, ale až v tomto rozhodnutí ESLP judikoval, že právo znát svůj původ je nezávislé na věku stěžovatele.

ESLP v tomto rozsudku konstatoval porušení článku 8 ze strany Švýcarska, které odmítlo poskytnout dospělému stěžovateli vzorek DNA jeho zemřelého domnělého otce. Argument Švýcarska týkající se právní jistoty ani právo na úctu k zemřelým nepřevážily nad právem znát svůj původ. Z daného rozhodnutí je vidět, že ESLP posoudil volné uvážení Švýcarska jiným způsobem a na základě jiných kritérií než v případě *Odièvre*. Přístup ESLP byl postaven na precizním nalézání rovnováhy mezi jednotlivými zájmy. Rozsah volného uvážení státu závisí nejen na abstraktním právu jedince, ale zejména musí stát zohlednit konkrétní právo konkrétního jedince a tedy zájem chráněný v daném specifickém případě.⁹³ Takový přístup se zdá být vhodnější než

⁹¹ BLAUWOLF, Richard J. Tracing down the historical development of the legal concept of the right to know one's origins. Has „to know or not to know“ ever been the legal question?. *Utrecht Law Review*. 2008, Vol. 4, Issue 2, s. 99-116, s. 110 [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

⁹² *Jäggi vs Švýcarsko*, rozsudek senátu ESLP ze dne 13. července 2006, stížnost č. 58757/00, bod 40

⁹³ BESSON, Samantha. Enforcing the child's right to know her origins: Contrasting approaches under the Convention on the Right of the Child and European Convention on Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 2007, Vol. 21, No. 2, s. 137-159, s. 152 [cit. 17.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

jednoznačné určení, zda převažuje právo dítěte znát svůj původ nebo naopak právo rodiče zůstat utajen.

Tento rozsudek navázal zejména na stanovisko disentujících soudců v rozhodnutí *Odièvre a* na dřívější judikaturu ESLP. Zdali překročilo Švýcarsko meze volného uvážení, ESLP hodnotil striktně na základě dostatečného vážení protichůdných zájmů. Lze předpokládat, že ESLP takovýto přístup bude udržovat i nadále a pro řadu států z toho bude vyplývat potřeba přehodnotit svůj přístup k vážení a porovnávání práva dítěte znát svůj původ a práva rodiče na utajení identity.

4.2.5 Rozsudek *Phinikaridou*

Rozsudek *Phinikaridou vs Kypr*⁹⁴ z roku 2008 se týká striktního časového omezení, během kterého je možné domáhat se soudní cestou určení otcovství. Stěžovatelka byla ihned po porodu svou matkou opuštěna a následně vychována jinou ženou. Se svou biologickou matkou nicméně neztratila kontakt a těsně před její smrtí se od ní dozvěděla, kdo je jejím údajným biologickým otcem. Dle vnitrostátního práva z roku 1991 ale bylo možné podat žalobu na určení otcovství pouze do tří let od dosažení zletilosti jedince, popř. do tří let od účinnosti tohoto zákona. Stěžovatelka u ESLP namítala, že časové omezení uložené vnitrostátním právem, které jí brání v možnosti získat soudní určení otcovství, je v rozporu s článkem 8 Úmluvy.

Otázku aplikovatelnosti článku 8 ESLP vyřešil jednoduše. Odvolal se na své předcházející rozsudky, ve kterých konstatoval, že zjištění informací o identitě svého rodiče je důležité pro formování osobnosti a identity jedince, a proto daný případ spadal do působnosti článku 8.

ESLP stejně jako v rozsudku *Mikulic* i zde poukázal, že jeho úkolem není nahrazovat vnitrostátní orgány, které jsou kompetentní k úpravě určení otcovství. Povinností ESLP je zjistit, zdali stát splnil svou pozitivní povinnost dle článku 8 v souvislosti s žádostí stěžovatelky na soudní určení otcovství. To

⁹⁴ *Phinikaridou vs Kypr*, rozsudek senátu ze dne 20. prosince 2007, stížnost č. 23890/02

znamená, že ESLP ponechal státu prostor pro volné uvážení v otázce určení otcovství. Volné uvážení nicméně není neomezené, a proto ESLP přezkoumal, zdali nedošlo k jeho překročení.

V argumentaci ESLP v tomto rozhodnutí je podobně jako v rozsudku *Jäggi* možné nalézt hmatatelný důraz na nalézání spravedlivé rovnováhy, a to jak mezi protichůdnými zájmy jednotlivců navzájem tak i veřejným zájmem. Tento přístup je jasně vidět kromě jiného i z jeho konstatování, že pojem „každý“ v článku 8 Úmluvy se vztahuje jak na dítě tak i na domnělého otce.⁹⁵ ESLP znovu zdůraznil, že je životně důležitým zájmem pro jedince získat informace o své identitě a odstranit tak nejistotu o svém původu. Na druhou stranu ale vážil i zájem domnělého otce nebýt vystavován žalobám na určení otcovství, které sahají mnoho let do minulosti. Navíc i zájmy třetí strany, v dané situaci zájmy rodiny údajného otce, musí být zohledněny. V porovnání s kritizovaným rozhodnutím *Odièvre* je patrný posun v balancování protichůdných zájmů a práv. V případě *Odièvre* ESLP uznal, že Francie mohla v rámci svého volného uvážení upřednostnit právo matky na anonymní porod před právem dítěte znát svůj původ. Oproti tomu v daném případě ESLP neshledal důvod, aby jedno z dotčených práv bylo upřednostněno.

Hlavní otázkou pro ESLP zde bylo, zda časové omezení pro soudní učení otcovství a způsob, jakým je takové omezení aplikováno, jsou slučitelné s Úmluvou. Zajímavé na tomto rozsudku je, že ESLP nevnímal časové omezení práva domáhat se soudní cestou určení otcovství jako neslučitelné s článkem 8. Požadavek právní jistoty může být dostatečným odůvodněním takového časového omezení. Navíc praxe jednotlivých států se velmi odlišuje, některé nemají žádné časové omezení, jiné naopak ano. Státům je zde tedy ponechán prostor pro volné uvážení, jak nárok na určení otcovství upraví. Na druhou stranu ale ESLP upozornil, že je potřeba vzít v úvahu řadu faktorů, které se budou lišit v konkrétních případech, např. zda okolnosti prokazující

⁹⁵ *Phinikaridou vs Kypr*, rozsudek senátu ze dne 20. prosince 2007, stížnost č. 23890/02, bod 53: „In this connection, it should be observed that the expression “everyone” in Article 8 of the Convention applies to both the child and the presumed father.”

nárok na určení otcovství jsou splněny před nebo po uplynutí příslušné lhůty. Zde je opět vidět snaha ESLP o zmapování konkrétního případu a jeho okolností a ne pouhé určení, které právo či zájem bude upřednostněno. ESLP spatřoval hlavní problém ve fixně stanovené promlčecí lhůtě, která běžela bez ohledu, zda jedinec má povědomí, kdo může být jeho otcem či nikoliv, a která neumožňovala výjimky podle okolností případu. Je zde určitá paralela s rozsudky *Gaskin* a *Mikulić*, ve kterých ESLP rozhodl o porušení článku 8 z důvodu, že neexistovala žádná nezávislá instituce, která by mohla rozhodnout dle okolností konkrétního případu. ESLP v tomto rozhodnutí naznačil, že zajištění souladu s článkem 8 by bylo možné pomocí alternativních prostředků, které by umožnily výjimky z této absolutně stanovené promlčecí doby.

Dle vnitrostátního práva nesprávně převážil veřejný zájem na ochraně právní jistoty a ochrana domnělého otce a jeho rodiny nad právem znát svůj původ. ESLP se neztotožnil s takovým striktním omezením práva stěžovatelky. Rozhodl, že použitím absolutní promlčecí doby bez možnosti výjimek, Kypr překročil své volné uvážení a nedodržel požadavek proporcionality. ESLP tedy konstatoval porušení článku 8.

Zajímavým argumentem ESLP je jeho rozlišení mezi případy, kdy stěžovatel nemá možnost získat informace nutné k podání žaloby na určení otcovství, a případy, kdy stěžovatel s jistotou ví, nebo má důvody předpokládat, kdo je jeho otec, ale nepodnikne žádné kroky na zahájení řízení v zákonem stanovené lhůtě.⁹⁶ Požadavek právní jistoty by pak mohl být prolomen v případech, kdy jedinec neměl informace o identitě svého domnělého otce. Tento názor ESLP se ale setkal i s kritikou. Rozlišovat právo na určení otcovství po uplynutí promlčecí doby pouze na základě toho, kdy se jedinec dozvěděl určité informace o identitě svého domnělého otce, může být pro soudy velmi těžké. Lze tedy namítnout, že ESLP přijal zjevně omezující pohled na právo znát svůj původ, pokud ho omezil znalostí či neznalostí

⁹⁶ *Phinikaridou vs Kypr*, rozsudek senátu ze dne 20. prosince 2007, stížnost č. 23890/00, bod 63.

takových informací.⁹⁷ Navíc se zdá, že si zde ESLP protiřečí se svým argumentem v rozsudku *Jäggi*, kde konstatoval, že právo znát svůj původ se nevytrácí spolu s věkem, ale naopak takové zjištění může být pro jedince spolu s přibývajícím věkem ještě důležitější. Pak by nebyl důvod omezit nárok domáhat se soudního učení otcovství a jedinec by měl mít takovou možnost kdykoliv. Zde se ale opět dostáváme k požadavku ochrany právní jistoty a ochrany domnělého otce, které by tímto mohly velmi utrpět.

4.2.6 Další možné oblasti střetu práva znát svůj původ a práva rodiče na utajení identity

Z výše uvedených rozsudků ESLP je zřetelné, že problematika práva znát svůj původ není vyčerpána a jednoznačně vyřešena.

Je možné vyzorovat minimálně dvě další oblasti, ve kterých lze do budoucna očekávat stížnosti podané k ESLP. Prvním problematickým institutem jsou babyboxy, které najdeme v několika státech Úmluvy.⁹⁸ Jedním ze silných argumentů stojících proti využívání babyboxů je právě právo dítěte znát svůj původ, tedy své rodiče. Lze se domnívat, že v takových případech bude předmětem stížnosti fakt, že stát využívání babyboxů legislativně dovoluje či alespoň umožňuje. Tato problematika má do určité míry blízko k rozsudku *Odièvre*, kde v důsledku anonymního porodu nebylo umožněno stěžovateli získat informace o svém původu. Rozdílem ale je, že v případě babyboxů stát informace o původu dítěte odloženého do babyboxu mít vůbec nebude. Pokud se taková stížnost dostane k ESLP, bude zajímavé sledovat, jakým způsobem ji ESLP vyřeší. V rozsudku *Odièvre* ESLP jednoznačně upřednostnil právo matky na utajení identity a rozhodl, že Francie nepřekročila své volné uvážení, protože v případě anonymních porodů neexistuje společný přístup států. Takto by se dalo zřejmě argumentovat také v případě babyboxů.

⁹⁷ BLAUWOLF, Richard J. Tracing down the historical development of the legal concept of the right to know one's origins. Has „to know or not to know“ ever been the legal question?. *Utrecht Law Review*. 2008, Vol. 4, Issue 2, s. 99-116, s. 111 [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heionline.org>

⁹⁸ Např. Česká republika, Německo a Rakousko

Navíc i zde přichází v úvahu argument ochrany života a zdraví dítěte i matky, kterou mohou babyboxy poskytnout. V neprospěch babyboxů může být namítáno, že babyboxy představují nejjednodušší řešení, jak opustit své dítě bez odhalení identity rodiče, a proto mohou být zneužívány. ESLP ve svých rozhodnutích, která následovala po rozsudku *Odièvre*, přijal některou kritiku tohoto rozhodnutí za vlastní. Více se zaměřil na přesné vážení protichůdných zájmů, nežli na upřednostnění jednoho z nich. Proto i v případě babyboxů by pravděpodobně vznikla diskuze, zdali tento institut může zajistit ochranu života a zdraví.

Za druhou problematickou oblast lze označit umělé oplodnění za použití gamet od dárce. Právní úprava jednotlivých států se stále liší, i když v současné době dochází v řadě zemí k postupnému uznání práva znát svůj původ a zrušení legislativního zakotvení anonymity dárců gamet.⁹⁹ Rakousko umožňuje jedinci po dosažení věku 14 let o takové informace požádat a zjistit tak informace o svém biologickém původu.¹⁰⁰ V některých státech ale stále anonymita dárce přetrvává a jedinec, který zjistí, že byl počat z gamet od dárce, nemá možnost získat identifikující informace o tomto dárci. Z tohoto důvodu nelze dle Úmluvy přijmout jednoznačný postoj ve prospěch nebo naopak proti anonymitě dárcovství.¹⁰¹ Až doteď nebyla před ESLP vznesena stížnost, kde by se jedinec domáhal práva znát svůj původ, tedy poznat identitu dárce gamet. Lze ale očekávat, že taková stížnost je jen otázkou času, protože státy se takovými nároky musí již nyní zaobírat.¹⁰² Zajímavým argumentem proti odhalení identity dárce gamet může být možnost vytvoření falešného psychologického pouta ze strany jedince k dárci, který ve skutečnosti v jeho

⁹⁹ Např. Nizozemí či Švédsko, viz: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3555202.stm>

¹⁰⁰ FRITH, Lucy. Gamete donation and anonymity. The ethical and legal debate. Oxford Journals. Medicine. Human Reproduction. 2001, Vol. 16, Issue 5, s. 818-824, [cit. 22.8.2011] Dostupný z WWW: <http://humrep.oxfordjournals.org/content/16/5/818.full>

¹⁰¹ tamtéž

¹⁰² Rose & Anor vs Secretary of State for Health Human Fertilisation and Embryology Authority, Court of Appeal - Administrative Court, July 26, 2002, [2002] EWHC 1593, Case No: CO/3802/01

životě nehraje žádnou roli. Také lze argumentovat, že dárcovství jiných orgánů a částí těla je anonymní.¹⁰³ Na druhou stranu je zajímavé, že při zdůvodnění anonymity dárcovství gamet by ESLP nemohl využít řadu argumentů použitých v rozsudku *Odièvre*. Ochrana života a zdraví, která dle ESLP má přednost před právem znát svůj původ, v daném případě nepřichází jako argument v úvahu. Ani ospravedlnění anonymity dle článku 8(2), tedy veřejným zájmem, není možné. Zůstává zde naopak argument volného uvážení státu z důvodu chybějícího konsensu států Úmluvy. Pokud se ESLP bude zabývat právem znát svůj původ v souvislosti s anonymním dárcovstvím gamet, bude zjevně porovnávat hlavně dva protichůdné zájmy dle článku 8, tedy zájem dítěte a zájem dárce, spíše než právo znát svůj původ s veřejným zájmem.

¹⁰³ CALLUS, Thérèse. Tempered Hope? a Qualified Right to Know One's Genetic Origin: *Odièvre vs France*. *The Modern Law Review Limited* 2004. 2004 s. 658-659, s. 667 [cit. 19.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

ZÁVĚR

Článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je jedním z nejobsáhlejších článků tohoto lidskoprávního dokumentu a poskytuje ochranu velké řadě práv. Explicitně přiznává ochranu čtyřem základním právům, a to právu na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Dohled nad dodržováním práv zaručených Úmluvou je svěřen Evropskému soudu pro lidská práva. Na jeho judikatuře je znát, že ESLP zaujal k rozsahu článku 8 flexibilní a otevřený přístup, který umožňuje aplikaci tohoto článku dle okolností konkrétního případu. Je tedy ponecháno právě na judikatuře ESLP určit obsah jednotlivých práv chráněných článkem 8. Do současné doby ESLP řadu těchto práv definoval, ale rozhodně se nejedná o vyčerpávající výčet. Sám ESLP spatřuje Úmluvu jako živoucí instrument ochrany lidských práv. Z toho vyplývá, že okruh práv, která jsou Úmluvou chráněna, se na základě společenského, biologického a technického pokroku mění, a to zejména rozšiřujícím způsobem. Právo na respektování soukromého a rodinného života není výjimkou a s takovým vývojem se setkáme v řadě oblastí spadajících do působnosti článku 8.

Diplomová práce Právo na respektování soukromého a rodinného života v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva je zaměřena především na jedno konkrétní právo chráněné článkem 8, a to na právo dítěte znát svůj původ. Cílem bylo nalezení odpovědi na výzkumnou otázku, která zněla: Jakým způsobem ESLP vnímá a řeší střet práva dítěte znát svůj původ s právem rodiče na zachování identity. Pro zodpovězení bylo nutné rozebrat právo znát svůj původ z hlediska článku 8.

Jak ESLP judikoval ve všech zmíněných rozhodnutích, tj. v rozhodnutí *Gaskin, Mikulić, Odièvre, Jäggi a Phinikaridou*, právo znát svůj původ spadá do působnosti článku 8. ESLP vnímá toto právo jako součást práva na identitu jedince. Již v prvním rozhodnutí *Gaskin*, ESLP jasně ukázal podstatnost informací o identitě, tzn. o původu a totožnosti jedince, pro formování jeho osobnosti, což bezpochyby souvisí se soukromým životem jedince. ESLP ve všech svých rozhodnutích spojil právo znát svůj původ s právem jedince na

respektování soukromého života a nikoliv rodinného. Zde je zajímavý rozdíl mezi těmito případy a rozhodnutím *X, Y a Z vs Velká Británie*, kde ESLP judikoval, že chybějící biologické spojení, v daném případě mezi otcem a dcerou, nebrání samo osobě vzniku rodinného života. Lze tedy vyvodit, že naopak pro založení rodinného života nepostačuje jako jediné spojení dvou jedinců genetický materiál.

Jak je možné vypozaovat z judikatury ESLP, právo znát svůj původ vyžaduje ze strany státu splnění negativní a pozitivní povinnosti. Negativní povinnost, tedy povinnost nezasahovat do chráněných zájmu jedince, nebývá v těchto případech problémem. Setkáváme se spíše s nedodržením pozitivní povinnosti, tzn. že státy selžou v zajištění efektivního výkonu práva znát svůj původ. Nejčastějším problémem je pochybení státu v zajištění registrace dítěte po jeho narození a v uchování a zpřístupnění veškerých relevantních informací týkajících se jeho původu. Navíc platí, že stát je povinen zajistit dodržování takového práva a ochránit ho před porušením, nejen ze strany státních úřadů, ale i ze strany ostatních jedinců, což právě v případě střetu práva znát svůj původ a práva rodiče na utajení identity bývá velmi komplikované.

Právo znát svůj původ se dostává do centra pozornosti zejména v případě jedinců adoptovaných, počatých umělým oplodněním, narozených mimo manželství či v případě jedinců, kteří usilují o určení otcovství. Pro všechny tyto oblasti platí, že pro ně neexistuje společný přístup států Úmluvy. Rozdíly v právních úpravách jednotlivých států se ESLP zabýval v rozsudcích *Gaskin, Mikulić i Odièvre*. Z důvodu absence společného přístupu dovedil, že je v této oblasti nutné poskytnout státům prostor pro volné uvážení. Z pozdější judikatury lze vypozaovat postupné omezování prostoru pro volné uvážení států. Rozsudek *Odièvre* byl kritizován kvůli použití argumentu volného uvážení namísto zkoumání, zdali Francie dodržela princip proporcionality. V rozsudcích *Jäggi a Phinikaridou*, které následovaly po rozhodnutí *Odièvre*, ESLP více lpěl na dodržení zásady proporcionality a argument volného uvážení nebyl použit k ospravedlnění zásahu do práva znát svůj původ. Lze tedy říci, že v rozhodování případů, které se dotýkají práva znát svůj původ, ESLP přešel

od širokého využívání doktríny volného uvážení, která státům dává možnost rozhodovat národní záležitosti dle jejich zvyků, tradic a uvážení, k většímu důrazu na zásadu proporcionality, kdy právo znát svůj původ je detailně váženo a porovnáváno s jinými individuálními právy či s veřejným zájmem.

Zásah do práva znát svůj původ je možné ospravedlnit na základě článku 8(2). Argument veřejného zájmu, který brání jedinci v získání informací o svém původu, nalezneme téměř ve všech rozhodnutích této problematiky. Pouze ale v rozhodnutí *Odièvre* se ESLP s takovým argumentem ztotožnil, i když i zde lze namítnout, že se spíše opřel o volné uvážení ponechané státu. Z ostatních rozhodnutí je vidět, že buď státy veřejný zájem nedostatečně prokázaly (rozsudek *Jäggi*) či ESLP souhlasil s tímto argumentem, ale shledal, že bylo možné přijmout určité opatření, které by zajistilo jak ochranu veřejného zájmu tak i práva znát svůj původ (rozsudek *Gaskin, Phinikaridou*).

Jak je vidět na judikatuře ESLP, problematika práva znát svůj původ prodělala signifikantní vývoj. Od prvního rozsudku *Gaskin* z roku 1989 až po poslední zmíněný rozsudek *Phinikaridou* z roku 2008 došlo ke značnému posunu v akceptování práva znát svůj původ. Přesto musíme ale zdůraznit, že stále v případě práva znát svůj původ zůstávají oblasti, kde právo rodiče na anonymitu či veřejný zájem převažuje, např. v oblasti anonymních porodů či babyboxů. Zde je nutné právo znát svůj původ vážit nejenom s právem rodiče na utajení identity, ale i s právem na život. Právě toto právo chráněné článkem 2 úmluvy shledal ESLP v rozhodnutí *Odièvre* právem, které stojí v hierarchii práv chráněných Úmluvou výše než právo znát svůj původ. I když je ve zmíněném rozsudku možné namítnout, že nebyl tento argument adekvátní, lze si představit případy, kde právo znát svůj původ bude nutné omezit z důvodu ochrany života a zdraví.

Rozdíl mezi právní a biologickou identitou jedince může znamenat problémy pro jeho osobní identitu a z toho důvodu je víc než nutné právo znát svůj původ respektovat. Je přínosem, že takový názor zjevně sdílí i ESLP, který již ve svém prvním rozhodnutí *Gaskin* toto právo označil za životně důležitý zájem jedince. Současný přístup ESLP k řešení střetu práva znát svůj

původ a práva rodiče na utajení identity, který je postaven na pečlivém hledání rovnováhy mezi těmito právy, se zdá být nespravedlivější a nejstabilnější. Žádnému z těchto práv by neměla být přiznána absolutní ochrana, což např. nebylo zcela splněno v rozhodnutí *Odièvre*. Lze jen souhlasit s požadavkem ESLP, který v řadě rozhodnutí požaduje určitou nezávislou instituci či alternativní prostředek, který by mohl rozhodnout o přístupu k informacím o původu jedince.

SEZNAM ZKRATEK

<i>Úmluva</i>	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (<i>Evropská úmluva o lidských právech</i>) ze dne 4. listopadu 1950, účinná od 3. září 1953
<i>ESLP</i>	Evropský soud pro lidská práva, sídlo Štrasburk
<i>Komise</i>	Evropská komise pro lidská práva, zrušena v roce 1998

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Publikace:

DIJK, Pieter; HOOFF, Fried; RIJN, Arjen; ZWAAK, Leo. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006. Chapter 12, Right to Respect for Privacy, s. 663-750. ISBN 90-5095-616-5

HARRIS, D.J.; O'BOYLEL, Michael; WARBRICK, Colin. Law of the European Convention on Human Rights. Second Edition. New York: Oxford University Press Inc., 2009. Chapter 9, The Right to Respect for Private and Family life, Home, and Correspondence, s. 361-424. ISBN 978-0-406-90594-9

HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X

Právní předpisy:

Sdělení č. 209/1992 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí (ve znění Sdělení č. 41/1996 Sb.), o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Odborné články:

BEN-NAFTALI, Orna; CANOR, Iris. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg. Evans v. United Kingdom. App. No. 6339/05. *The American Journal of International Law*. 2008, Vol.102, s. 128-134 [cit. 20.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

BESSON, Samantha. Enforcing the child's right to know her origins: Contrasting approaches under the Convention on the Right of the Child and European Convention on Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 2007, Vol. 21, No. 2, s. 137-159, [cit. 17.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

BLAUWOLF, Richard J. Tracing down the historical development of the legal concept of the right to know one's origins. Has „to know or not to know“ ever been the legal question?. *Utrecht Law Review*. 2008, Vol. 4, Issue 2, s. 99-116, [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

CALLUS, Thérèse. Tempered Hope? a Qualified Right to Know One's Genetic Origin: *Odièvre v France*. *The Modern Law Review Limited* 2004. 2004 s. 658-659, s. 667 [cit. 19.6.2011]. Dostupný z WWW: <http://heinonline.org>

ČERNÝ, Petr; STAVĚLÍK, Petr. *Vliv Evropského soudu pro lidská práva na řízení před Ústavním soudem ČR* [citováno ze dne 3.6. 2011]. Dostupný z http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-ustavni-a-spravni/art_4978/vliv-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-na-rizeni-pred-ustavnim-soudem-cr.aspx

FRITH, Lucy. Gamete donation and anonymity. The ethical and legal debate. *Oxford Journals. Medicine. Human Reproduction*. 2001, Vol. 16, Issue 5, s. 818-824, [cit. 22.8.2011]
Dostupný z WWW: <http://humrep.oxfordjournals.org/content/16/5/818.full>

HAMMOND, Natasha. Cardiff Law School. *Case Commentary: Evans v The United Kingdom* [cit. 18.6.2011]. Dostupný z WWW: www.ccels.cardiff.ac.uk/archives/issues/2007/hammond.pdf

KILKELLY, Ursula. Directorate General of Human Rights. Council of Europe. Human Rights handbooks, No. 1. *The right to respect for private and family*

life. Germany: F-67075 Strasbourg Cedex, 2001 [online], [cit. 12.6.2011].
Dostupný z WWW: http://www.coe.int/human_rights/

Judikatura:

B. vs Francie, rozsudek pléna ESLP ze dne 25. března 1992, stížnost č. 13343/87

Camenzind vs Švýcarsko, rozsudek senátu ESLP ze dne 16. prosince 1997, stížnost č. 136/1996/755/954

Chapman vs Velká Británie, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 18. ledna 2001, stížnost č. 27238/95

Evans vs Velká Británie, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 10. dubna 2007, stížnost č. 6339/05

Fretté vs Francie, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. února 2002, stížnost č. 36515/97

Gaskin vs Velká Británie, rozsudek pléna ESLP ze dne 7. července 1989, stížnost č. 10454/83

Goodwin vs Velká Británie, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 11. července 2002, stížnost 28957/95

Jäggi vs Švýcarsko, rozsudek senátu ESLP ze dne 13. července 2006, stížnost č. 58757/00

Johnson a ostatní vs Irsko, rozsudek pléna ESLP ze dne 18. prosince 1986, stížnost č 9697/82

Keegan vs Irsko, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. května 1994, stížnost č. 16969/90

Kroon a ostatní vs Nizozemí, rozsudek senátu z 27. října 1994, stížnost č. 8535/91

Leander vs Švédsko, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. března 1987, stížnost č. 9248/81

Marckx vs Belgie, rozsudek pléna ESLP ze dne 13. června 1979, stížnost č. 6833/74

McLeod vs Velká Británie, rozsudek senátu ESLP ze dne 23. září 1998, stížnost č. 72/1997/856/1065

Mikulić vs Chorvatsko, rozsudek senátu ESLP ze dne 7. února 2002, stížnost č. 53176/99

Niemietz vs Německo, rozsudek senátu ESLP ze dne 16. prosince 1992, stížnost č. 13710/88

Odièvre vs Francie, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 13. února 2003, stížnost č. 42326/98

Phinirikadou vs Kypr, rozsudek senátu ze dne 20. prosince 2007, stížnost č. 23890/02

Pini vs Rumunsko, rozsudek senátu ESLP ze dne 22. září 2004, stížnost č. 78028/01 a78030/01

Pretty vs Velká Británie, rozsudek senátu ESLP ze dne 29. března 2002, stížnost č. 2346/02

Rasmussen vs Dánsko, rozsudek senátu ze dne 28. listopadu 1984, stížnost č. 8777/79

Schalk a Kopf vs Rakousko, rozsudek senátu ESLP ze dne 24. června 2010, stížnost č. 30141/04

Tysiac vs Poland, rozsudek senátu ESLP ze dne 20. března 2007, stížnost č. 5410/03

Tyrer vs Velká Británie, rozsudek senátu ESLP ze dne 25. dubna 1978, stížnost č. 5856/72

Von Hannover vs Německo, rozsudek senátu ESLP ze dne 28. července 2005, stížnost č. 59320/00

X a Y vs Nizozemí, rozsudek senátu ESLP ze dne 26. března 1985, stížnost č. 8978/80

X, Y a Z vs Velká Británie, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 22. dubna 1997, stížnost č. 21890/93

Internetové odkazy:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3555202.stm>

<http://www.murraystable.com/news-articles/articles/article-8-echr-an-overview>

<http://www.yourrights.org.uk/yourrights/the-human-rights-act/the-convention-rights/article-8-right-to-respect-for-private-and-family-life.html>

http://www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?sessionid=77092874&skin=hudoc>

[-en](#)

www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D.../0/CZE_CONV.pdf

RIGHT TO RESPECT FOR PRIVATE AND FAMILY LIFE IN THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Abstract

The aim of the thesis is to explain wording and application of the Article 8 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (the Convention) from the perspective of the European Court of Human Rights (the ECHR). The scope of Article 8, which guarantees the right to respect for private and family life, is very broad. For this reason the thesis especially deals with the issue of the right of the child to know his/her origin and information about his/her early childhood. In particular it attempts to outline the way how the ECHR deals with the conflict of the right to know one's origin with the right of the parent to stay anonymous.

The thesis is divided into five chapters which illustrate the particular aspects of the application of Article 8. These chapters are linked through the judgements *Gaskin*, *Mikulić*, *Odièvre*, *Jäggi* and *Phinirikadou* which are related to the right of the child to know his/her origin.

Chapter 1 provides with the general introduction to the protection of human rights at the European level and also analyzes the Convention and the ECHR.

The goal of chapter 2 is to outline the inner core of the Article 8 and show how and under what conditions and criteria the Article 8 will be applied in the conflict of the right of the child to know his/her origin and the right of the parent to stay anonymous. Firstly, the concept of Article 8 is clarified and then the scope of this right is explored from the perspective of the private and family life, home and correspondence. This chapter also explains the negative and positive obligations of the state and analyzes the margin of appreciation and the principle of proportionality. At the end of this chapter the two-stage test which is used to find out if there has been a breach of Article 8 is explained and also the Article 8 paragraph 2 which specifies the criteria for justification of breach of Article 8 paragraph 1 is analyzed.

Chapter 3 is dedicated to the conflict of interests and rights protected by the Convention in general.

Chapter 4 analyzes in details the main topic of the thesis- the conflict of the right of the child to know his/her origin with the right of the parent to stay anonymous. Using an analysis of the key judgments *Odièvre*, *Gaskin*, *Mikulić*, *Jaggi* and *Phinikaridou* various aspects of Article 8 and the approach of the ECHR to this issue are demonstrated.

Conclusion of the thesis provides with the recapitulation of the approach of the ECHR to the conflict of the right to know one's origin with the right of the parent to stay anonymous. The gradual recognition of the right to know one's origin and in this connection the development of the ECHR's attitude is demonstrated.

ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce je vysvětlení litery a aplikace článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských právech a základních svobodách (Úmluva) z pohledu Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Rozsah článku 8, který zaručuje právo na respektování soukromého a rodinného života, je velice široký, proto se diplomová práce zabývá především problematikou týkající se práva dítěte znát svůj původ a informace o svém raném dětství. Zejména se snaží nastínit, jakým způsobem ESLP vnímá a řeší střet práva dítěte znát svůj původ s právem rodiče na zachování identity.

Diplomová práce je členěna do pěti kapitol, na kterých lze objasnit jednotlivé aspekty aplikace článku 8 Úmluvy. Tyto kapitoly jsou propojeny zejména pomocí rozsudků *Gaskin*, *Mikulić*, *Odièvre*, *Jäggi a Phinirikado*, které se týkají práva dítěte znát svůj původ.

Kapitola 1 podává obecný úvod do ochrany lidských práv na evropské úrovni a rozebírá Úmluvu a ESLP.

Cílem kapitoly 2 je nastínit samotnou podstatu článku 8 a ukázat, jakým způsobem, za jakých podmínek a kritérií bude článek 8 aplikován právě při střetu práva dítěte znát svůj původ a práva rodiče na zachování identity. Nejdříve je zde objasněno pojetí článku 8 a dále definován rozsah tohoto článku z hlediska práva na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. V této kapitole je také vysvětlen rozdíl mezi negativní a pozitivní povinností států a dále rozebrána doktrína volného uvážení a princip proporcionality. Je zde definován dvoustupňový test, který se používá k zjištění, zdali došlo k porušení článku 8 a provedena analýza článku 8(2), který objasňuje za jakých okolností, může být porušení článku 8(1) ospravedlněno.

Kapitola 3 se obecně věnuje střetu zájmů a práv chráněných Úmluvou.

Kapitola 4 detailně rozebírá hlavní téma diplomové práce- střet práva dítěte znát svůj původ s právem rodiče na utajení identity na druhé straně. Pomocí rozboru stěžejním rozsudků *Odièvre*, *Gaskin*, *Mikulić*, *Jäggi a Phinikaridou* jsou demonstrovány jednotlivé aspekty článku 8 a také přístup

ESLP k této problematice.

V závěru diplomové práce je zrekapitulován přístup ESLP ke střetu práva dítěte znát svůj původ s právem rodiče na utajení identity a ukázán názorový vývoj ESLP k této problematice, který se odráží v postupném uznání práva znát svůj původ.

KLÍČOVÁ SLOVA/KEY WORDS

Článek 8

Právo na respektování soukromého a rodinného života

Právo znát svůj původ

Právo rodiče na utajení identity

Article 8

Right to respect for private and family life

Right to know one's origin

Right of the parent to stay anonymous

* * *